

Slovenija in svetla habsburška hiša.

(Ob smrti nadvojvode Viljema. — Spisal dr. Fr. L.)

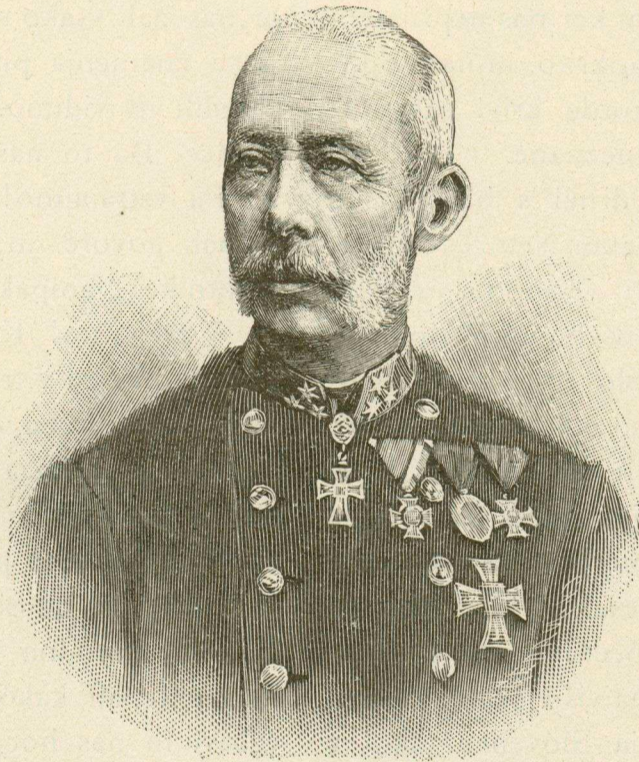
Pred kratkim je zadela našo vladarsko rodbino huda nesreča. Blagi nadvojvoda Viljem, sin nadvojvode Karola, slavnega avstrijskega maršala in zmagovalca Napoleónovega, je umrl dné 29. mal. srpana v Badenu na Nižje-Avstrijskem. Ko je dopoldne jahal, splasil se mu je konj; nadvojvoda je padel, in ker je imel še jedno nogo v stremenu, vlekel ga je nekaj časa konj s seboj. Svetli gospod se je pobil in izgubil zavest. Ko se je zavedel, prejel je svete zakramente za umirajoče in potem umrl ob 6. uri. Žalostna je taka smrt za moža, ki je bil večkrat v ognju, v mnogih smrtnih nevarnostih, in je srečno prebil najhujše težave. Skoro doma pa, na prijetnem in zabavnem izprehodu zgrabi ga neizprosna smrt! Živahen in močen opomin je ta nesreča za nas, da pomnimo: „Neveste ne ure ne dneva.“

Prav zaradi tega nesrečnega dogodka je tem obilneje žalovala vsa Avstrija in kazala odkritosrčno sočutje s svojo vzvišeno vladarsko rodbino.

Tudi Slovence je pretresla ta novica; saj smo poznali od raznih ugodnih strani pokojnika. Vojaki so čislali pokojnikovo prijaznost in dobrosrčnost — prirojene kreposti naše avstrijske vladarske hiše. Zatorej gotovo ustrezamo svojim čitateljem in ravnamo po namenih našega domoljubnega lista, ako povemo nekaj besed o pokojnikovem življenju. S tem se nam ponuja tudi lepa prilika, da rečemo splošno besedo o razmerju naše mile Slovenije do svetle avstrijske vladarske hiše.

Nadvojvoda Viljem se je rodil dné 21. malega travna l. 1827. na Dunaju. Njegova vzgoja je bila jako skrbna, temeljita in pobožna. Že zgodaj je kazal veliko veselje in nadarjenost za računovne in naravoslovne vede, kakor bi bil ustvarjen za topničarstvo. V tej stroki se je izobrazil za strokovnjaka prve vrste. Dné 11. vinotoka l. 1845. je vstopil kot vitez v nemški red in s tem seveda prevzel tudi redovne dolžnosti. Kmalu je postal pomočnik velikemu mojstru ali načel-

niku vsega nemškega reda, nadvojvodi Maksimilijanu. Dve leti pozneje postane generalni major in dobi poveljništvo topničarske brigade na Dunaju. Ko je bila l. 1848. in 1849. vojska na Laškem, udeleževal se je hrabro bojev tudi Viljem. Deloval je potem na raznih straneh za izboljšanje avstrijskega topničarstva in si pridobil za to stroko veliko neprecenljivih zaslug. L. 1853. je bil že maršalski poročnik in deloval v najvišjem vojnem poveljništvu. V laški vojski l. 1859. je slavno po-

Nadvojvoda Viljem.

sloval pri topničarstvu, potem bil v raznih vojaških poslih. Leta 1862. je bil celó guverner nemške trdnjave Moguncije. Leta 1863. pa postane veliki mojster nemškega reda, kar je ostal do smrti. Pri vojni se je neprestano trudil za topničarstvo in dobil zato visoke odlike. Bil je v nesrečni bitki pri Kraljevem gradcu, kjer ga je ranila svinčenka. Trudil se je z največjim pogumom, da se je naša vojna po izgubljeni bitki varno vračala z bojišča. Postal je feldcajmajster, prevzel poveljništvo deželne brambe, a

se zopet lotil topničarstva. Pomogel je mnogo, da se je avstrijsko topničarstvo povzdignilo jako visoko.

Delaven, pobožen, goreč za božjo čast in svoj red je živel v lepi in mirni starosti, spoštovan in ljubljen. Kar ga dohiti smrt, ko se je ni nadejal nihče.

Z veliko častjo so ga pokopali na Dunaju, avstrijska vojna pa žaluje nad jednim izmed najplemenitejših poveljnikov svojih.

Ob tej priliki izražamo tudi Slovenci sožalje s cesarsko hišo in prosimo Boga, da bi odvrčal od nje vsako nesrečo.

Hkrati pa poudarjamo, ozirajoč se na težavne razmere s svojimi sosedi in ponavljajoč svoje zahteve za popolno enakopravnost z drugimi avstrijskimi narodi, da smo Slovenci kot zvesti podložniki iz srca udani habsburški hiši. Poudarjati moramo to, ker nas neprijatelji neprestano črné, očito in prikrito, in nam podtikajo stvari, katerih so morda krivi sami, ki so pa Slovencem do cela neznane.

Šeststoletna preteklost druží s habsburško hišo ravno tako Slovence, kakor Nemce. S habsburško hišo so se združili večinoma mirnim potem, s pogodbami in medsebojnim pripoznavanjem svojih pravic tako Slovenci, kakor nemški sodržavljani. Tej hiši so bili vsegdar zvesti, zanje so hodili v vojsko in prelivali kri, k tej hiši so se zatekali, ko so jih tlačili do skrajne sile domači grajščaki. Ta mnogoletna preteklost je priklenila Slovence na cesarsko hišo tako, da mu je njegov „cesar“ ime očetovo, ime braniteljevo, ime veličastno, ime najvišje svetne oblasti na zemlji. Ta duh navdaja Slovence takoj v domači hiši, in ni ga treba vzbujati šele v šolah, kakor mislijo nekaterniki. Ta duh cepi Slovincu v naravo tudi slovenska duhovščina, ozirajoč se na vladarja kot branitelja sv. vere. In Slovenec, ki se zaveda takega mišljenja in srca nasproti svojemu vladarju, ki goji to udanost kot najlepšo cvetko državljanskih krepostij v svojih prsih, Slovenec — pravim — naj trpi, da se njegova zvestoba sumniči, da se morda pred najvišjim prestolom samim obrekuje, da se ozi-

rajo nekaterniki, katerih ni nihče postavil za naše jerobe, na nas kot nevarne ljudi? Ali nam ne more biti najbridkeje v srcu, da dvomi kdo le jeden hipec o resnici naših izjav?

Zastopniki našega naroda bi morali to na javnih mestih poudarjati in zopet zatrjevati, zakaj ni nam vsejedno, kaj misli vladarska hiša o nas. Slovenci želimo ne samo biti v srcu zvesti, ampak tudi med svetom, javno, pred prestolom samim želimo imeti čast in spoštovanje. Prebridko bi bilo za nas, ko bi nas imeli tako nekako, kakor pokrajino, ki je bila podjarmljena šele včeraj, prebridko, ko bi nam dajali kogar koli za jeroba ali za opazovalca, češ, smo-li zvesti ali ne, bridko zato, ker to zadeva naša najresnejša čustva, bridko, ker se ne zavedamo Slovenci krivice, bridko, ker se bojimo izgubiti nad vse drago nam ljubezen vladarjevo. Zlasti še nas žali vsako sumničenje, če vidimo mnoga slaba znamenja pri svojih mogočnih in ošabnih sosedah in vidimo, da nam prav ti očitajo razne krivice. Da, to nas boli, to nam vzbuja nevoljo.

Pa vstrajajmo! Naši veljaki naj ne molčé, ampak govoré, in naj ne govoré v zmislu nasprotnikov, ampak govoré naj resnico!

Vstrajajmo! Kakor vemo, da smo dolžni zvestobo Bogu v trdni katoliški veri, kakor vemo, da je nezvestoba do Boga, vere in cerkve izdajstvo in krivica, tako tudi vemo, da smo dolžni udanost in pokorščino vladarju. Skoro vsi Slovenci smo podložni avstrijskemu cesarju, zato je prav habsburška vladarska hiša, rekel bi, naša narodna vladarica. Zato se bomo te hiše oklepali kakor skale, ko drvé okrog nas valovi in nas hočejo odnesti ali potopiti.

Naš list kot glasilo slovenskih družin, kot ognjišče družinskega veselja, kot vadnica družinskih krepostij, ni si mogel kaj, da ne bi tudi ob tej priliki povzdignil glasú in pričal tega, kar nam je v srcu.

Da, Slovenija je udana z neomahljivo zvestobo habsburški hiši. In kar je peval pesnik že davno, ponavljamo tukaj:

Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovincu ne gane.

Vabljivi ptič.

V deželi srečni svoje dni
Prebival sem vesel,
Pa pisan ptič mi prileti,
Da s sabo bi me vzal:

Opeval mi je kras svetá,
Lepoto pravil mest,
Opeval mi je blišč morjá
In tok železnih cest.

Prepeval je: Z menoj, z menoj!
In jaz se poslovim;
Pojoč me vède ptič s seboj,
Jaz slepo mu sledim.

Poletel ptič je v tamen gaj,
Z drevesa na drevó,
Pójoč mi, da me vodi v raj,
A res ni bilo to.

Izvabil me je na goré,
Frčeč š čerí na čér;
A sreče našlo ni srcé
Na gorah tu nikjér.

Z gorá sem zrl poljé ravnó,
Na polju cvet in sad,
A izpolnilo polje to
Ni srcu vročih nad.

Železno cesto sem zazrl
In voz ognjenih kril,
Mordà bo ta mi pot odpri,
Kjer srečo bi dobil?

Železni voz naprej drdrá,
In jaz se vozim ž njim,
V dežeie, mesta me peljá,
A sreče ne dobim.

Privabil me je do morjá
Vabljivi sreče ptič;
Srcé pa moje še ne zna
O sladki sreči nič.

Še dvigne krila ptič pojoč:
Za máno čez morjé,
Tam našlo srečo jih tisoč
I tebi jo dadé.

Le sen, ko pride temna noč,
Povéde me nazaj,
Po kratkem snu pa tajna moč
Spet sreče strè mi slaj.

In vkrcam se na parobrod;
Ptič poje: Le naprej!
Odplôvi ladja brž od tod
Do onostranih mej!

V naročje ladja se spusti
Nezmernega morjá,
Usodo vetru izroči,
Za srečo odvesla.

In onkraj morja kot domá
Goré so in poljé,
In ptič me vabi, kakor zna,
In bega mi srce.

Oj kje si, sreče dragi dom?
Moj ptič me le slepi,
Več ni krepiti upov s kom,
Nikjer je sreče ni . . .

Nazaj, nazaj, domú, domú,
V deželo mladih dni!
A čolna ni in ni mostú,
Ni poti, ni brvi . . .

Anton Hribar.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

XX. Leopoldova rodbina.

Državno obnebje v Nemčiji se je temnilo čim dalje bolj in postajalo za Leopolda nevarno. A ko mu je pretila nesreča s te strani, užival je veselje doma — v svoji rodbini. Štirje krepki mladeniči so rastle zdravi in brhki, očetu in materi v radost. Viljem, Leopold, Ernest in Friderik so bili nada in sreča svojih starišev.

V tej dōbi (v l. 1385.), o kateri govorimo sedaj, bil je Viljem, najstarejši sin, v 15. letu, Leopold v 14., Ernest v 12. in Friderik v 4. letu. Starejši trije so bili končali navadni nižji šolski pouk in so se imeli sedaj izobraževati za vladarski poklic v raznih jezikih in strokah.

Virida je imela veliko veselje nad otroki. Ljubila jih je že po prirodnem nagibu, ker so

bili njeni, ljubila jih je pa tudi, ker so bili lepi in krasni mladeniči, ljubila jih je zato, ker je imela najlepše nade o njihovi bodočnosti. Marsikaj se ji je že bilo posrečilo, zakaj bi tudi sinovom ne pridobila sijajne sreče? Njen prvorojeni Viljem je bil vzoren mladenič, prav kraljevsko dete; Ernest je bil junaškega duha, ostala dva pa sta bila ljuba dečka. Vsi so bili zdravi in krepki. Leopold je skrbel, da so bili vrlo izurjeni v orožju in potrebnih vedah, mati pa si je prizadevala, da so bili vrlo olikani, plemenitega vedenja, in kar je še takih potrebnih svojstev za vladarjeve sinove. Namere Leopoldove in Viridine zastran otrók so si bile pač nekoliko navskriž, pa vsaj na videz je zmagovala tudi v tej reči volja odločne soproge, in če se ni zgodilo vse po njenih mislih, bile so tega

vzrok okoliščine in pa varstvo božje nad pobožno družino.

„Otroci naši doraščajo; treba jim priskrbeti še nekaterih učiteljev, da se vzgoje za izvrstne može; na njih bo slonela sreča podložnikov in moč Avstrije“, reče Leopold soprogi v domačem pogovoru.

„To sem mislila tudi jaz, dragi soprog, a kje jih dobiti, da bi bili kos svojemu poslu? Gledati treba, da bodo najini sinovi sposobni za najine namere. Učiteljev za tako izobraževanje pa ne poznam tukaj.“

„O pač“, odvrne Leopold; „imamo, hvala Bogu, vrlih takih junakov, da nama izurijo dečke v vseh vojaških vednostih. Kreuzpek je bil res nad vse, toda tudi drugih mož poznam nekoliko, ki so prvaki v junaštvu in omiki.“

„To je tvoja reč, vzemi kogar hočeš. Le takih ne jemlji, kateri niso naklonjeni naši hiši.“

„Ne boj se, neprijatelj nimava, kakor upam. Kar se pa tiče pouka, ni dovolj za najine sinove, da znajo rabiti orožje, ampak znati morajo tudi državne vede: državne zakone, ustavo naše države, pravice vladarjev in njihove dolžnosti, pogodbe, zgodovinske dogodke, razmere do sosednih knezov in gospodov in jednake stvari. Za to pa imamo profesorje na dunajskem vseučilišču, ti znajo dobro te vede in bodo vrlo izučili najine sinove.“

„Ne dvomim, da ne bi imeli potrebnega znanja, a poleg tega morajo imeti nekako svetovno oliko, kakoršna je potrebna za kneze; mislim pa, da oni možje nimajo take olike.“

„Olike si sinovi lahko pridobé doma v naši družini, saj je vendar pri nas vse pravilno in dostojno, kakor si uredila sama.“

„Doma je vedno drugače in mnogo prosteeje kakor v ptuji hiši, na ptujem dvoru. Tudi imajo na ptujih dvorih marsikatere posebnosti, katere naj bi poznali najini sinovi.“

„Ne, draga; čemu tako? Od nikogar ne tirjajo, da naj pozna vse ptuje običaje. Vsakdo naj ravna po domačih navadah, kadar je tudi v ptujini, da pokaže, kdo je, zlasti še knez, ki se ne sme sramovati domačega rodú in njegovih šeg. Če je pa treba ravnati po ptuje, ni to nikakor težka stvar za pametnega človeka. Jaz se kažem Avstrijca povsod, kamor pridem, pa me zato ni zasramoval še nihče. Veš, ptujstvo mi ni nič posebno ljubo.“

Viridi niso bile vseč te besede, ker je prav ona mnogo ptujih, zlasti laških navad gojila na graškem dvoru; tudi je imela nekoliko laških dvorjank okrog sebe. A požrla je nevoljo in se delala, kakor da ni razumela besed. Saj ji pa tudi ni hotel Leopold očitati ničesar, ampak le govoril je iz srca.

Ko je Virida le molčala, nadaljeval je Leopold: „Zlasti morava skrbeti, da ohranijo najini sinovi pobožno srce. Naša habsburška rodina je od nekaj slovela in se odlikovala v pobožnosti, tako že kralj Rudolf, slavni naš praded, tako vsi njegovi potomci. Rečem ti, draga soproga, da sem srečen po dobljeni zmagi, a najbolj srečen sem vendar-le takrat, kadar mirno, brez morečih skrbi molim in se mudim pri svojem nebeškem Očetu. Zato ne smeva tega zanemariti pri svojih čvrstih dečkih. Gospod Peter je mož na pravem mestu, le več veljave in moči mu dajva, saj je je vreden. Moja misel je, naj se ves učni načrt nekoliko premeni in naj se gleda zlasti na to, da se jim oblaži srce. Taki sinovi nama bodo v čast in bodo vredni habsburškega imena.“

Omeniti moramo, da je bil imenovani Peter duhovnik in vzgojevalec Leopoldovih sinov. — Ko je oče tako razložil svoje misli o vzgoji knežjih sinov, stopita v sobo knežiča Viljem in Ernest, vojvodova starejša sina, oba lepa in krepka mladeniča. Viljem je bil nežnejšega, Ernest pa krepkejšega telesa. Ko prijazno pozdravita mater in očeta in povesta vsak svoje dogodke, sprejme mati Viljema k sebi in ga ljubko poboža, oče pa namigne mlajšemu in ga pokliče k sebi. Videlo se je, da je mati vsa zaljubljena v svojega prvorojenca. Božala mu je rdeča lica in gladila rmene lase z visokega čela.

Leopold pa je mirno izpraševal Ernesta, kaj sta se danes naučila z bratom.

„Učila sva se o Rudolfu Habsburškem, našem dedu, kako je pridobil za svoja sina avstrijske dežele.“

„Tako bodeta morala tudi vidva biti junaka po njegovem vzgledu. Utrditi in povečati moč Avstrije, povzdigniti slavo naše hiše, to vama bodi namen.“

Ko je oče tako govoril, izvil se je Viljem materi in pristopil k očetu. Z žarečimi očmi sta gledala očeta in pazno poslušala, ko jima je razkladal nalogo pravega viteza in junaka.

Mladeniča sta bila vsa prevzeta. Ker sta videla, da je oče tako vnet in dobre volje, poprosita vnovič, naj jima dá konja, da se naučita jahanja. Res jima oče obljubi, da dobita vsak svojega konja, in jima naroči, naj bodeta vredna te dobrote.

Njuno veselje je bilo nepopisno. Takoj sta poljubila roko očetu in potem hitela tudi k materi izreč zahvalo.

Leopold pa porabi takoj to priliko in reče sinovoma:

„Da, konja dobodeta oba, a poleg tega še učenika za pravo, državno ustavo in druge jednake predmete. Pričelo se bo resno učenje. Vodstvo naukov pa prevzame za naprej častiti

gospod dvorni kapelan Peter, kateremu bodeta pokorna v vseh rečeh, kakor meni ali materi.“

Mladiča sta poslušala mirno in obetala, da bodeta prav marljiva. Na to se poklonita in odideta, spoznavša, da jima oče nima nič več povedati.

Virida je še mnogo govorila soprogu, kako želi odgajati sinove, da bodo pravi knezi. Hotela jima je podati vzgojo, kakoršna je sama uživala doma v Milanu. Nekaka dvorska olikanost, občudovanje pesnikov, zabavanje v ženski družbi, premetenost v državnih stvareh, in pa drzno junaštvo, to ji je bilo vzor. Ni ji pa bilo na tem, da bi se omikali sinovi temeljito, zlasti ne, da bi se mnogo pečali z verskimi rečmi ali ukvarjali z verskimi vajami. Zato ji ni bilo čisto po volji, da bi duhovnik vodil višjo odgojo knežičev. Ni ji šlo v glavo, da bi mogel duhovnik vzgojiti vrla junaka ali velika državnika. No, uspeh je pokazal tudi tukaj, da je bil oče ukrenil jako pametno in da je bil duhovnik Peter popolnoma kos veliki nalogi.

Kmalu po tem sklepu se je po Leopoldovem naročilu uredilo poučevanje obeh starejših sinov. Učitelji so bili izvrstni in knežiča sta napredovala vidoma. Gospod Peter pa je imel zadosti dela, da je krotil mlada živa duhova in ju navadil Boga se bati in izpolnjevati z veseljem njegove zapovedi. Bilo mu je vselej načelo: „Gospodu služiti je — kraljevati.“

Ko je tako napredovala umna vzgoja Leopoldovih sinov, skrbela je Virida neprestano za to, da bi se povzdignila njena rodbina. Najložji pripomoček za to bi bile po njenih mislih imenitne in bogate neveste. Tistega časa je bila najbogatejša nevesta Hedviga, kraljičina poljska, dedičinja poljskega in celó ogerskega kraljestva. Zakon s to knežno bi bil posebno srečen za Leopoldovega naslednika. Imela je res mnogo snubcev, a Virida si je mislila, da njen Viljem ni preslab za njo. Začeli so se pogovori in slednjič so se dogovorili, da se zaročita vojvoda Viljem in kraljičina Hedviga. Res, da se še nista videla, pa zadosti sta vedela drug o drugem, da je bila zaroka veljavna. Bolj nego zaročencema samima, ugajala je zaroka materi vojvodinji. Njene želje so se hotele skoro izpolniti. Viljem, kralj poljski in ogerski, Ernest, vojvoda vseh avstrijskih deželá doli do morja, njen sprog Leopold mogočen cesar, ona pa — cesarica in mati kraljev in vojvodov, prva gospa na svetu! Kako se bo čudil Milan, ko pride s soprogom na rimskem pohodu v ponosno očetovsko mesto! Viscontijeva Virida je postala cesarica! O sladke nade!

V takem zmislju je preudarjala sama s seboj, tako se pogovarjala z zvestimi služabniki, taka so bila tudi pisma, katera je pošiljala često domov

v Milan in sicer očetu, zakaj materi ni rada pisala o takih rečeh. „Da, prav si mi svetovala, Izabela, ko si me nagovarjala, naj vzamem vojvodo in grem v Avstrijo, kjer bom gospa in kraljica, dočim bi bila v Milanu ostala ob strani Sforzovi navadna meščanka, brez slave, brez upanja lepše prihodnosti. Res, da ni še vse premagano in pridobljeno, pa korak za korakom me vodi bliže namenu, in nekega dné dospem do vrhunca. Oh, to bo zmagoslavje čez vse nasprotnike in zavidljivce na Dunaju, v Pragi, v Milanu in še drugod! Zavist ne miruje nikjer, toliko slajša pa bode zmaga nad njo.“

Take misli so ji rojile po glavi čestokrat in tako se je bila že v to zajedla, da si bodočnosti niti ni mogla misliti drugačne.

Nič ni bolj nestanovitno, nego sreča na dvorih. O gospodu Petru se je smelo vsekako reči, da je srečen mož. Zibelka mu je tekla na lepem kraju naše Dolenjske. Bil je sin kmečkih starišev, toda nenavadno nadarjen. To mu je odprlo pot do učenja. V onih časih je bila ta pot za nižje stanove neizrekljivo težavna. Saj ni mogel — ni smel kmet dati v šolo sina, če ni dovolil gospodar grajščak. Gospod Peter je prišel v šolo, v Zatičini je preživel v samostanu mladeniško dôbo. A v samostanu ni ostal. Gnalo ga je med svet. Šel je proti severu in ostal v Gradcu. Tu je stopil v duhovski stan. Tedanji sekovski škof Janez Neuberški ga je jako čislal, in tako je prišel Peter na dvor za kapelana. Slišali smo že, da ga je Leopold izprva rabil pri odgoji svojih sinov, naposled pa mu je izročil to vzgojo popolnoma. Zaradi tega je imel gospod Peter veliko moči in veljave. V mnogih stvaréh je odločeval le on. To so dobro vedeli dvorjani, zato so se mu sladkali in klanjali, zlasti oni, kateri so želeli biti v milosti tudi pri sinovih. Zakaj vsi sinovi so jako spoštovali „gospoda Petra“, kakor so mu rekali po navadi.

A poleg cvetoče sreče se plazi vedno mèdla, zelenkasta kača zavisti. Tudi na dvoru so bili možje, ki niso mogli trpeti duhovnika Petra in so skrivaje zabavljali nad duhovsko vlado, kakor so poprej zabavljali ženski vladi Viridini. Toda — v istini se ni gospod Peter nikdar vtikal v vladarske posle; ves čas se je bavil samo z vzgojo knežičev, katere je ljubil iz dna srca.

No, zavistneži bi ne bili mogli odriniti moža z njegovega mesta; bil je dovolj spreten in tudi pogumen, da se je ustavljal njihovim spletkam: toda nasprotnica mu je postala polagoma tudi mati sama, Virida. Da so jo zavistniki lahko spravili na svojo stran, ni nam treba šele praviti.

Najprej jo je peklo to, da je bil starejši sin čim dalje resnobnejši in se ni več maral dobrikati materi ali jo pogostoma poljubljal.

Umela bi bila lahko, da se je ta resnoba vse-lila v sina sama po sebi zaradi njegove starosti, toda razlagala si je rajša, da ga uči tako gospod Peter in ji tako krade ljubezen njenih sinov. Ni ji bilo prav, da je vojvoda Leopold tako točno ravnal po nasvetih duhovnega vzgojevalca in celó preziral njeno mnenje ali njene želje. Opažala je, da je tudi Leopold sam nekam resnobnejši ali celó pobožnejši, da nenavadno dolgo moli, ostaja v cerkvi in prejema svete zakramente. Njenemu srcu ni ugajalo to, in čim dalje bolj je mrzela gospoda Petra.

Naposled mu je postala ostra nasprotnica in sklenila, da ga odpravi z dvora, naj velja, kar hoče. Ne, da bi mu mogla očitati kako napako ali kak pogrešek, narobe, cenila je njegovo delavnost in mnoge vrline, a ni ji bil po godu, in zato se ga je hotela iznebiti.

Večkrat že ga je bila nalašč razžalila ali mu pokazala zaničevanje; če jo je pozdravil, ni mu odzdravila, pri slovesnih obedih in sprejemih ga je prezirala, nekaterikrat kar hipoma poklicala sinova k sebi, četudi sta bila pri nauku. Gospod Peter je to čutil, toda potrpel je, dobro vedoč, da brez nasprotnikov ni noben človek in da se težave ustavljajo vsakemu dobremu delu.

A najhuje je še prišlo. Nekega dné obiščeta gospoda Petra dva domačina z Dolenjskega. Bila sta v preprosti narodni obleki. Ker je bival gospod Peter prav v dvornem gradu, prišla sta vanj naša Dolenjca. Ko je zvedela o tem Virida, zdelo se ji je to jako za malo. Dvorjani so si šepetali: „Plebejec, kmetavs, pritepenec, plezavec — —“, tako so govorili o gospodu Petru in njegovem nizkem rojstvu. Virida je pa drugi dan pri skupnem obedu v nekaki nevolji izbruhnila — gospod Peter je bil navzoč in je uprav nekaj razlagal knežičem —: „Žalostno je dovolj, da se kmečka suknja šopiri že po dvoru.“ Gospoda Petra je zadelo to bridko; vsi so se spogledali, — a molčal je.

Naslednjo nedeljo je imel pri božji službi pridigo, pri kateri je bil navzoč ves dvor. Gospod

Peter je govoril preprosto in prepričevalno v evangelijskem duhu. Virida ni nikakor marala za take govore, želela je laskanja in lepotičja v cerkvenih govorih, kakoršnih je slišala dovolj v Milanu. Razkladal je, zakaj pravi Izveličar, da ne moremo služiti dvema gospodoma. Lepo je pojasnil, da moramo najprej služiti Bogu, da, tudi tedaj, če bi se zamerili ljudem.

V govoru ni bilo nič zbadljivega, vendar ni bil Viridi všeč. Pritožila se je Leopoldu in zapretila, da ne gre več v cerkev k pridigi, ako ne odpravi z dvora tega človeka. Leopold je sicer videl, da ni kriv pridigar prav nič, a ni imel srčnosti, da bi bil zavrnil ženo. Ta se je hudovala nad gospodom Petrom tudi proti dvorjanom, da je prišlo vse to na uho njemu samemu. Izprevidel je, da tako ne more biti dolgo, in da se treba umakniti, če hoče sam živeti v miru in potolažiti vojvodinjo.

Gospod Peter je tako izkusil, kaj je milost in nemilost velikašev. Presedalo mu je tako življenje in sklenil je odslej služiti samo Bogu v samostanski tihoti. Ker je bil vzgojen v zatiškem samostanu, vleklo ga je tje, vleklo v ljubeznivi kraj dolenski, kjer priča potniku še dandanes velikansko poslopje o nekdanjem obilnem številu zatiških cistercijencev.

Ganljivo je bilo slovo duhovnikovo od tako dragih mu gojencev. Jokali so se vsi, jokali se je tudi Leopold, in solze je brisala Virida, ko je zrla to tako ganljivo ločitev. Vest ji je rekla, da je krivico delala možu, ki ji ni storil nič žalega, pač pa se je žrtvoval z vso ljubeznijo za njene sinove. Ni si mislila, da pride stvar zares tako daleč; njena ženska lahkomišljenost je želela samo v stran potisniti ga, ne pa odpraviti do cela z dvora.

Odšel je gospod Peter proti jugu in kmalu so dobili drugega vzgojevalca. A mir in zadovoljnost nista bila večja, ko ni bilo več „kmečke suknje“ na dvoru. Poletje in jesen sta minula za Virido dokaj počasno, sama ni vedela, zakaj jo nekaj teži in ne more biti vesela lepih nád o bodočnosti.

(Dalje.)

Čemú?

Nikar, o nikar se ne boj,
Četudi gospod sem ‚visok‘,
Priateljček vendar si moj,
Ti, mili, nedolžni otrok.

Zaliva ti solza okó.
Čemú pač? Samó od strahú.
Jaz tudi prikriavam solzó
A tebi ni znano, čemú.

Anton Medved.

Spletke.

(Povest iz nedavnih časov. — Spisal Š.)

III.

Kaj tù — me je vprašal —
Kaj delaš ti tù? —
„Kaj pa delaš tù ti
V tak' temni noči?“

Narodna.

Tiščinovi Lenki so po onem pogovoru z Marušo vedno šumele po ušesih besede: „Najboljša kuharica si in gospodinja.“ Dobro ji je dela ta sodba Resnikovke, sladke misli ji je vzbujala, vendar popolnoma je ni zadovoljila. „Kaj mati“, vzdihovala je, „če me pa Štefan še pogleda ne!“ In hudo ji je bilo v takih mislih, jako hudo. Na njen beli predpasnik je včasih kanila vroča solza, a brž so jo navdale zopet lepše nade. „Če prej ne, dobovško nedeljo pa gotovo pride k nam, in tedaj se mu že kako prikupim“, tako je sklepala in upala.

Prišla je res dobovška nedelja. Pri Tiščinu so imeli celó godbo, ljudij se je kar trlo, a Lenka je vendar pogrešala Resnikovega Štefana. Ker jo je tedaj marsikateri Dobovčan precěj zavlekel, pihnila je pozno luč v svoji spalnici. A zaspala ni, dasi je bila prav trudna po mnogem tekanju. „Menda se nalašč ogiblje naše hiše“, tarnala je, preišljuoč o Štefanu. „Pa naj velja, kar hoče, moj bode.“ In jela je kovati načrte, kako bi se prikupila Štefanu. Vse križem so se ji podile misli, dokler ni zaspala.

Zakaj vendar Štefan, županov sin, ni stopil nič v krčmo? Zato, ker je bil pameten. Saj so imeli doma vina za potrebo, in oče mu je dejal popoldne: „Kar ga poželiš, pa ga pij, samo med one razgrajalce nikar ne zahajaj! Doma ni nič slabejše vino kakor v krčmi, posebno danes ne: čemu bi torej kupoval v krčmi vodo za vino?“ Štefan je slušal očeta. Nažgal si je „dolgo“ ter ostal doma. Anka je bila natakarica, gostje pa Štefan, Betežnikova Metka in nekaj časa tudi oče in mati. Pozneje pa so ostali prvi trije sami. Res, da niso polivali mize z vinom, kakor nekateri pri Tiščinu, vendar so bili zadovoljni. Saj je pridnemu človeku nedelja že sicer vesel dan; če pa zaužije kaj boljšega, podvoji se mu veselje. Naposled se je oživela družba pri Resnikovi mizi, da so jeli — peti. Pa so tudi res znali, no, te hvale bi jim gotovo nihče ne odrekal. Anka jo je vrezala „naprej“, Metka „čez“, Štefan pa je pritiskal spodaj, da je bilo kaj. Posebno tisto: „Preljubo veselje, oj kje si doma?“ so zapeli tako lepo, da se jim je vnovič pridružil Resnik in jim pomagal. Na večer pa se na deželi že pričinja delo, čeprav

slavé praznik: preoblečejo se v polpraznično obleko in gredó opravljat živino. Tudi pri Resniku je v mraku potihnilo petje. Anka je šla v hlev, Štefan je prirejal konjem zobanje, mati županja je kuhala večerjo, Resnik pa je stal pred vežnimi vrati in ugibal, kakšno vreme se bo naredilo. Metka je bila pohitela domov k očetu. In da bi tudi on vedel, da je dobovška nedelja, prinesla mu je v predpasniku precěj boba in nekaj svinjine. Vse, kar ji je bila dala mati županja, ponudila je očetu.

„Saj meni ni treba toliko, le zase obdrži“, branil se je Betežnik in bil vesel, da ima tako dobro hčer.

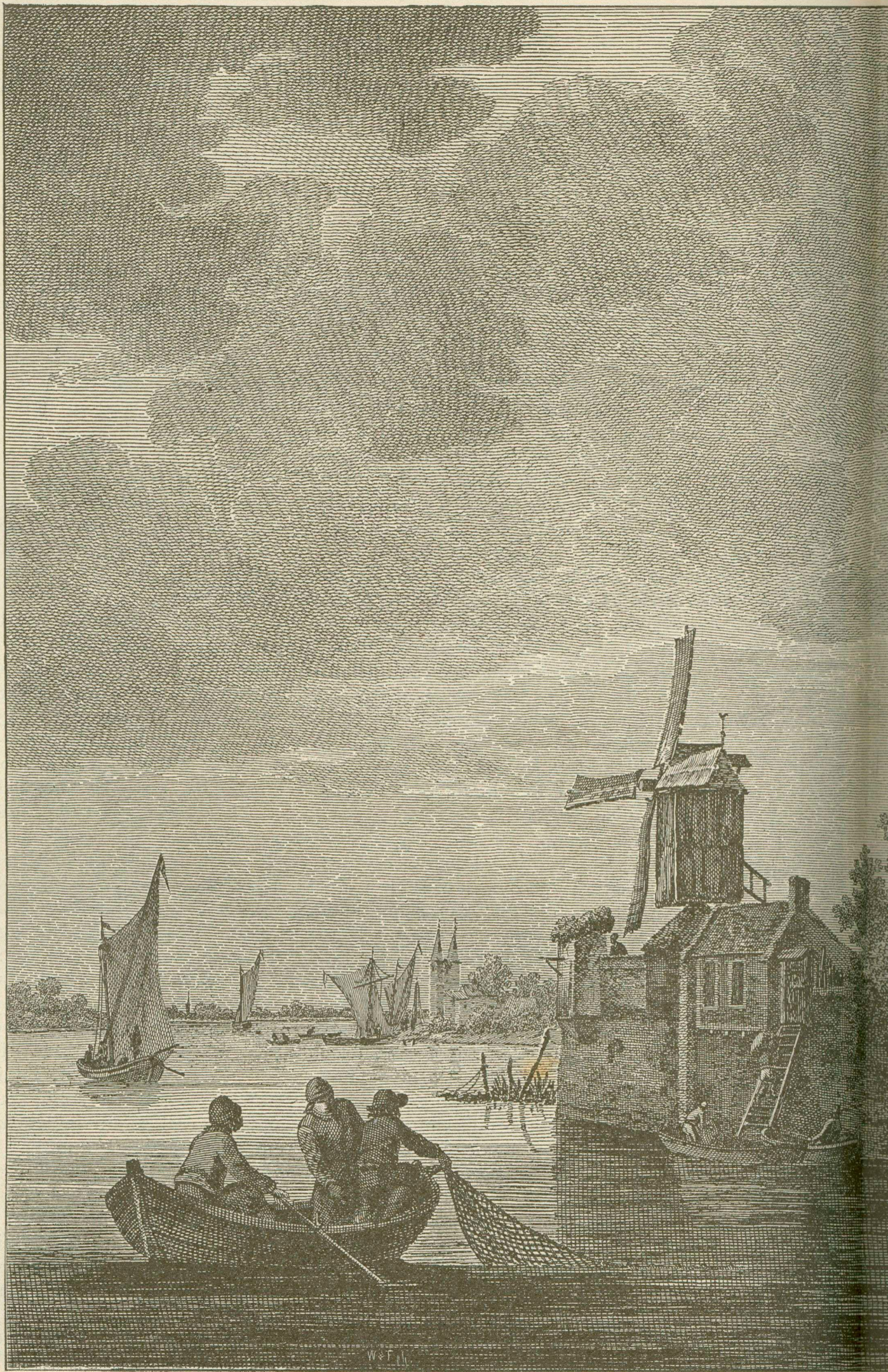
„Ej, oče, zame se ne bojte“, zavrnila ga je Metka; „vidite, to-le si prihranim za danes teden.“ Rekši je odprla škrinjo in zložila v mal predalček poleg mašne knjige nekaj boba. To je bil dar Štefanov, torej ga je bilo treba skrbno čuvati. Kdo vé, kolikokrat bo pogledala med tednom te bobbe, in še prihodnjo nedeljo bi jih ne snedla, ko bi se dali dalje hraniti.

Torek po „dobovški“ je šel Resnikov Štefan s polnim vozom detelje s polja domov. Pred Tiščinom sta pa prav tedaj stala dva voza sredi ceste, da ni mogel naprej, ker sta sedela voznika v krčmi. Štefanu ni kazalo drugega, kakor čakati, dokler se mu ne ogneta vozova. Kar na cesti pred krčmo pa vendar ni hotel stati, češ, brž bode kdo pravil, kaka puščoba ali kak stiskač sem, ali da mi oče ne dadó nobenega krajcarja. Zato je zapeljal voz k ograji, stisnil bič pod pazduho in šel v Tiščinovo krčmo.

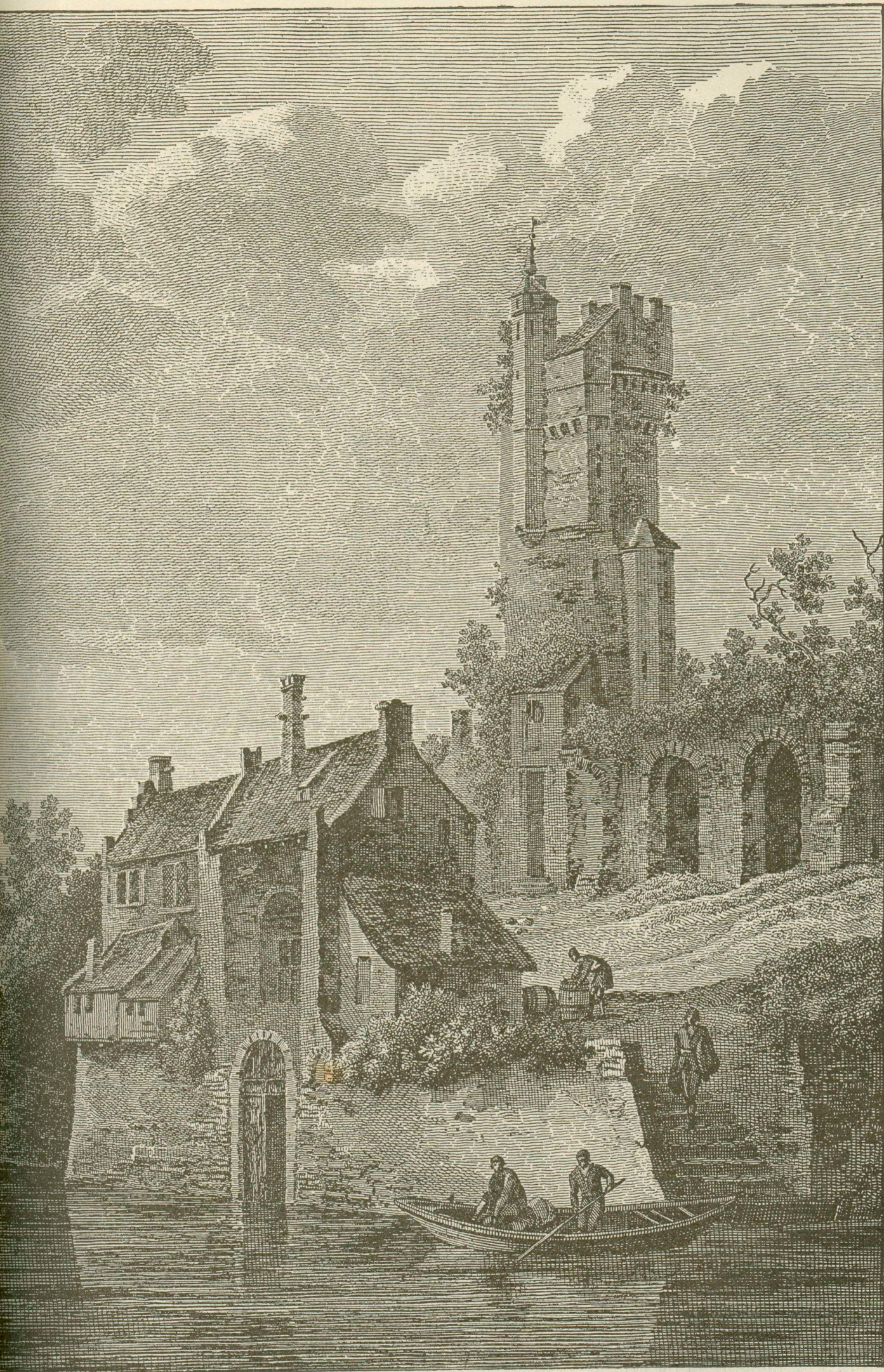
„Čegava sta voza?“ zaklical je takoj v veži, potem pa stopil v sobo, ker se mu ni bil nihče oglasil. „Ali se mi bodeta kmalu umaknila, da bom lahko prišel domov?“ poprašal je jedina pivca pri Tiščinu.

„Précej, précej“, odgovarjal mu je brž prvi voznik ter hitro pil, kakor bi zares že mislil oditi. Drugi pa je iztočil sebi in tovarišu v kozarca, kar sta še imela v poliču, potem ga pa molíl Lenki: „Urno se zasuci, saj se nama res mudi!“

Štefan pa si je tudi naročil vrček piva ter šel k mizici v vežo, da bi lahko na konja pazil, zakaj visoko naložen voz se kmalu prevrne, če

Na nizozemskem mor

norskem obrežju.

ga le malo zavoziš na breg. „Torej le kmalu mi izpraznita cesto!“ priganjal je voznika, predno je šel iz sobe.

„Tako sem ju že sita“, dejala mu je Lenka potihoma, ko je pri zadnjih Štefanovih besedah postavila peneče se pivo predenj in potem nalahko zaprla sobna vrata. „Vse popoldne že sedita pri nas in naročata posodo za posodo, ne plačata pa nič sproti. Nazadnje jima bo pa preveč, in najrajši bi mi utajila pol pijače. Tako moram paziti, kar se dá.“ Potem pa je prisledla Lenka Štefanu nasproti k mizici ter mu očita rekla: „Kar nič te ni blizu, Štefan; kakor bi bila skregana, tako poredkoma se vidiva. Še v nedeljo nisi prišel, pa bob sem imela pripravljen zate —.“ Pri poslednjih besedah je Lenka navidezno sramežljivo pobesila oči in si kakor v zadregi popravljala in vrtela prstane na roki ter čakala, kaj poreče Štefan. No, le-ta ni bil v zadregi.

„I, saj je bilo vse polno ljudij“, odgovoril je Lenki, „kam bi me bila pa posadila?“

„Za-te bi bila že dobila prostor“, oporekalo mu je dekle, „samo da bi bil prišel.“

„Z bobom pa dobro vem da bi ne bilo nič“, nagajal ji je nalašč Štefan. „No, pa saj gotovo še nisi vsega razdala, zato bi te sedaj-le poprosil, da mi ga daš, kar si mi ga namenila, toda bojim se — morda si jezna, ker me v nedeljo ni bilo, danes me pa za kaznen spodiš brez boba.“

„Prav zares sem bila huda“, začne Lenka vnovič, ker je bila vesela, da je Štefan tako zgovoren. „Kaj bi ti ne bila? Le misli, da bi bil sam kaj pripravil komu, potem ga pa zastonj čakaš! Ne odpustim ti kar tako, ne. Da veš, še imam boba, toda danes ga ne dobiš nič. V nedeljo pridi ponj.“

„In ko bi me tudi v nedeljo ne bilo?“

„Ko bi te ne bilo? Potem pa že sam veš, kaj bi se zgodilo. Toda tak ne boš, da bi mi nalašč nagajal.“

„Kdo vé, kako sem navihan“, pomaga Štefan svoji tovarišici in izpije, kar je še imel.

„Ali ti prinesem še jeden vrček?“ vpraša Lenka, držeč izpraznjeno posodo.

„Za potrebo sem se že podprl; sedaj je treba domov, gotovo že pogledujejo.“ Štefan je vstal, plačal in šel naganjat voznika, ki sta že pozabila njegov opomin, naj mu vendar odpreta pot. Počasi sta poravnala račun in pognala, da je Štefan mogel z deteljo domov.

„V nedeljo ne pozabi!“ klicala je Lenka na pragu stoječ za njim.

„Morda, ali pa ne!“ posmejal se je Štefan, popravil si klobuk, počil z bičem in kmalu izginil Lenki izpred očíj. V nedeljo ga pa vendar ni bilo k Tiščinu. Po krščanskem nauku se je

pač domislil naročila Lenkinega in že je bil namenjen tjakaj, pa se je premislil. Kdor le bolj na redke čase zahaja v krčmo, ne gré tako lahko vanjo, kakor vsakdanji gostje. Tudi Štefanu se je zdelo, da ga bo pogledal ta ali oni, češ, kaj pa ti tukaj? E — tisti bob, naj ga ima, saj ji nisem za gotovo obljubil, da pridem. Ne grem“, tako je sklenil in ostal doma.

Lenka pa je hodila od okna do praga pazit na cesto, odkod pride Štefan, pa ga ni ugleдалa. „Zakaj ga neki ni?“ vprašala je samo sebe. „Zadnjič je bil tako prijazen — ne vem, kaj mu je.“ „Ne veš, kaj mu je?“ podražil jo je notranji glas; „Betežnikova je doma; če bi bila tukaj, ne bi ga trebalo vabiti.“ Zadnje misli se je oklenila Lenka in jela premišljevati, kako bi spravila Metko od županovih na svoj dom. In brž ji je bilo vse jasno, v katerem redu bi se potem razvijale stvari. „Štefan bo prihajal k nam zaradi Betežnikove, toda videl je ne bo velikokrat. Tisto že sama poskrbim, da bo tak čas kje drugje. In če se kdaj snide z njo, čutil bo, da je ona najeta dekla, ki nima nič, jaz pa gospodinja. Sčasoma mi bo že dober, posebno, če jo pozneje spravim od hiše.“

Lenki se je hitro ponudila ugodna prilika. Dan pozneje je bila sama doma, kar pride mimo hiše Betežnik. Ni bil namenjen k Tiščinu, ker je tu le redkokdaj dobil kaj vbogaime, pit pa tudi ni hodil, zato jo je mahnil naprej po beraškem geslu: „Slab berač, ki se ne more ogniti jedne hiše.“ A Lenka ga je opazila in poklicala noter:

„Kako ste moški, oče; še pogledate ne k nam“, nagovorila ga je prijazno.

„Nerad vedno nadlegujem“, opravičeval se je Betežnik, snel klobuk in jel moliti, kakor vselej, predno je poprosil darú božjega. Danes je bil zanj presrečen dan. Kar se še ni nikoli zgodilo, primerilo se je danes. Lenka mu je prinesla pošteno malico belega kruha in pristavila ne majhen kozarec vina. „Saj vem, da se vam prileže včasih kaj boljšega“, ogovorila je Betežnika, ki je odmolil in sedel za mizo.

„Hvala Bogu, ne bom se branil, ne“, pritrjeval ji je berač in se čudil, od kod ta prememba pri drugače osorni Lenki. „Ne bom se branil, ne, saj me malokdaj doleti kaj takega.“

„Pa za vas je potrebno, da si privoščite včasih malo vina“, pravila je krčmarjeva hči. „Zato sem pa jaz sklenila, da vam pomorem. Vidite, vaša Metka je tako pridna, jaz bi jo prav rada namesto sedanje deklice; in če bi služila pri nas, dala bi ji jaz večkrat kaj vina za vas: kaj se pa to pozna!“

Betežniku je šel kruh z vinom v slast, dokler ni zvedel, kaj prav za prav želi Lenka. Ko je pa zaslišal njene naklepe, ni bil tako zadovoljen,

kakor si je mislila Lenka, in skoro bal se je vina, češ, da ga ne premoti. „Svojo hčer v krčmo — tega pa že ne, če tudi do zadnje ure ne pokusim nobene kaplje vina več.“

„Moja Metka ni za vašo hišo, saj se ne zna sukati okrog ljudij. Pa če bi tudi bila, Resnikovi bi je ne dali od hiše.“ Tako se je ustavljal Lenki.

„Saj jih ni treba vprašati“, trdila je le-ta svojo, „kdo ji pa more braniti? Veste, jaz ji rada dam nekaj več plačila, kakor ga ima pri Resnikovih, samo da dobim zanesljivo deklo. Le pomislite, oče: pri nas mora biti zmerom jeden doma. Komu naj pa zaupam ključke od kleti in shramb, kadar grem na polje? Sedaj ga nimam človeka pri hiši, da bi lahko rekla: ta-le je pošten. Vaši Metki pa bi brez strahú izročila vse, vidite, zato bi jo dobila tako rada. Povejte ji no! Zanja se ni treba prav nič bati, saj boste sami lahko semkaj prišli. Jeli, da ji poročete?“

Betežnik je verjel Lenki in rad bi ji bil ustregel, zlasti ker mu je Lenka hvalila hčer; to ga je nekoliko omamilo. Toda beseda „krčma“ in pa hvaležnost do Resnikove hiše sta ga ovirali, da ni za gotovo obljubil. „Še nocoj ji razložim, kako si rekla, a silil je ne bom. Če rada zamenja službo, naj jo; branil ji tudi ne bom.“ Tako je dejal nazadnje Betežnik in vstal.

„Le povejte ji, videli boste, da bo za vse dobro“, naročila mu je še jedenkrat Lenka ter ga prosila, naj ji kmalu pride povedat, kako je opravil.

Ko je Metka zvedela, kaj bi Lenka rada, uprla se je takoj, da kratko malo ne gré k Tiščinu. „Zakaj bi si prebiral“, dejala je očetu, ko mi ni sile? Pri županovih je vedno vse v redu, pri Tiščinovih je pa vse drugače. Pomislite zlasti to, da prihajajo v hišo tisti nerodneži, — — ne, tje že ne grem, rajša ne vem kam. Pri taki hiši ne opravi nič noben posel, če je še tako pošten. In kaj bi rekli pri Resnikovih, ki so mi storili že toliko dobrega! Le odgovorite Lenki, da ne morem.“

„Grdo se bo držala“, izpregovoril je Betežnik, „tega sem prepričan, in za malo se ji bo zdelo. Toda povsod ne moreš služiti! Le pri županovih ostani, jaz menim tudi tako.“

Razven teh pomislekov, katere je navedla Metka očetu, imela je pa še druge. Dobro je namreč vedela, da gleda Tiščinova za Štefanom in da zato njo sovraži. Ko bi prišla k nji v službo, poniževala bi jo, kar bi se le dalo. Tudi se ji je dozdevalo, da si gotovo ni vedela, da bi jo prav nalašč zaradi Štefana rada spravila od Resnikove hiše. A naj bi bila služba pri Tiščinu še tako lahka in ugodna in Lenka še tako

dobra prijateljica Metkina, težko bi se bila ločila od županovih že zaradi Štefana.

Betežnik je drugi dan povedal Tiščinovi, da je Metka odrekla.

„Še jedenkrat ji recite, morda drugič ne odpové“, govorila je Lenka beraču, a videlo se ji je, da je razžaljena. Potem pa si je hipoma premislila in dejala: „Nič ji ni treba praviti, v nedeljo bom sama govorila ž njo.“ Po teh besedah je nekam izginila, Betežnik pa ta dan ni dobil niti koščka kruha.

Z Metko pa Lenka ni govorila, ne v nedeljo in ne pozneje, pač pa se je pomenkovala še tisti dan z Marušo Klepetčevo. Natanko ni znano, kaj sta si povedali, skoro gotovo pa sta bili obe zoper Betežnikovo Metko. Zakaj kmalu potem je nekega sobotnega večera prijemala Resnikovka Metko, češ, kaj ji ni všeč, da se koplje od hiše. „Ne branim ti sicer ne, toda težko bi mi le bilo“, rekla je naposled, „če greš od naše hiše, kjer smo te imeli toliko let. Pa še v krčmo!“

Metka je izprva osupla poslušala dobrohotno očitanje svoje gospodinje, ker ni vedela, kam meri. Šele ob besedi „krčma“ se ji je posvetilo in oddahnila si je, zakaj njena vest je bila v tej stvari popolnoma čista.

„Za božji čas vendar!“ posmeje se pol veselo, pol žalostno, ker ljudje tako presučejo resnico, „mati, vam je nekdo prav nasprotno povedal, kakor se je res zgodilo. Vidite, oni večer so mi povedali oče, da bi me Tiščinova rada za deklo. Jaz nisem hotela tje, čeprav bo odslej huda name; sedaj je pa nekdo to novico pobral in predrugačil. Moj oče lahko pričajo, da je res, kakor pravim. Sami mi še nikoli ni prišlo na misel, da bi šla od vas.“

„No, saj skoro nisem mogla verjeti“, opravičevala se je županja že potolažena, „toda tako sem zvedela in te zato samo vprašala. No, saj ni nič hudega.“ In vse je bilo lepo poravnano, Resnikovka pa ni zapodila Metke od hiše, kakor je želela Lenka. Bilo je videti, da se je vse zarotilo zoper Lenko. Zakaj celó njen oče je jel rovati proti Resniku in je tako prekrizaval hčerine načrte. Tiščin namreč ni mogel pozabiti, da mu je župan zmešal račun zastran onega travnika.

„Nič drugega ni, kakor sleparija“, tako je hujskal občinske može posamič in na skrivnem, da bi se ne zvedelo med ljudmi. „Ali meniš, da bo potem konec plačevanja, kadar postavimo šolo? Kaj še? Takrat se bo šele pričelo. Nekaj časa bo jeden učitelj, pa si bo kar na lepem izmislil, da je preveč otrók za njega samega, in dobili bomo drugega. In kdo ga bo plačeval?“

„Tako hitro se pa menda to še ne zgodi“, ugovarjal je Tiščinu ta ali oni; toda nič ni pomagalo. „Kaj meniš, da bo kdaj opravljeno in zadosti? Nikoli! Šolo bo treba beliti in popravljati, morda — i kajpada, sedaj sem se šele domislil — šolske priprave bodo šle tudi iz naše mošnje.“

In njegovi poslušalci so že postajali nezapljivejši do nove šole: „To so sicer malenkosti, toda če le ne bo mirú, če ne bo nikoli konca v plačevanju, bilo bi pa vsejedno bolje, da se nismo nikdar lotili šole.“

„Pa še nekaj“, strašil je Tiščin nadalje; „ali veš, kaj? Še kazen boš plačeval, če bo tvoj otrok kdaj zamudil šolo. Šaj vem, kako je drugod, kjer imajo že take šole. Naj bi bil jaz župan, z vsemi štirimi bi se upiral taki novotariji. Ali pa meniš, da bodo naši otroci kaj modrejši, kakor smo mi?“

„Šaj pravim, no, in pa še rečem“, kesal se je marsikateri občinski svetovalec, „kar kam se zaženó vsi, mi pa tavamo za njimi brez premisleka. Toda sedaj smo ujeti: jaz sem že obljubil, da navozim nekaj smerek, mož beseda ostanem, čeprav mi hodi naopak.“

Dasi je bilo Tiščinu jedino za lepe denarce, katere bi bil lahko skupil za travnik, vendar se je delal, kakor da skrbi za srečo občine. Gospod župnik in župan, ki sta v resnici delala za srečo ljudij, bila sta pa kmalu razvpita kot sebičneža. „Župnik bi rad prav zložno živel; ne ljubi se mu več učiti otrok. Seveda v sobi sedeti ali pohajati je pač prijetneje, kakor ubijati se z otroki. Toda če je bilo tako doslej, zakaj je treba to sedaj predrugačevati?“ Tako je Tiščin sumničil župnika ter se togotil, čemu sedi v občinskem odboru, ko bi čisto lahko opravili brez njega. „Resnik je pa dal tisti svet za šolo samo zato, da bi ga spomladi zopet volili za župana. Pa ga ne bomo! Jaz že ne, oné mi je tudi že dejal, da je Resnik odžupanil.“ In Tiščin je lagal tako na debelo, da so možje zares mislili, da Resnik propade pri novi volitvi.

Toda strast ga je drvila še naprej. Kadar je šel mimo županovega vrta, vselej ga je zbodla v oči hitro rastoča stavba. Zato je sklenil ovirati delo, katero bi bil najrajši zaprečil popolnoma.

Nekega večera, ko so že vsi gostje odšli iz njegove krčme izvzemši tri berače: Urbana Krpo, Martina Zaplato in Florijana Stopco, prisedel je Tiščin k njim ter jim dejal:

„Vam lahko vse zaupam, ali ni res?“ Molčé so mu prikimali, on pa je nadaljeval: „Vsi veste, da me nova šola jezi, ker mi bo le v škodo, zato bi rad malo ponagajal. Vi ste močni, pojedite in poderite nekaj zidu! Samo odrov mi ne razmetajte, da se bo zdelo, kakor da se je zid sam podrl, ker zidajo preslabo. Jutri večer pa

bodete pili pri meni zastonj, če bodete dobro zvršili to nalogo.“

Berači so bili takoj pripravljeni, samo bali so se, da bi jih Resnik ne zalotil. A Tiščin je vedel sveta tudi v tej zapreki. „Le počakajte“, govoril jim je veselo, ker mu je šlo vse po godu, „le počakajte! Kakor nalašč — še nocoj in sicer précej lahko poskusite, kako močna je nova šola. Jaz grem k Resniku, da mi posodi konja in mi dá Štefana, da gré z menoj po vino na Dolenjsko. Mi se bomo v sobi glasno menili, tisto bode že moja skrb, da se malo dalje zamudimo; vi pa tačas storite, kar sem vam naročil. Živa duša vas ne bo videla ali slišala.“

„Hajdi, pa pojdimo!“ ojunačil se je Urban Krpa, za njim sta vstala tudi Zaplata in Stopca; hitro so se izgubili v noč. Tiščin pa jo je mahnil k Resniku, zakaj očitno se mu ni nikoli upiral in občeval je ž njim po zunanje popolnoma prijazno.

„Dober večer“, voščil je, vstopivši; „bal sem se, da jo bodete pomaknili že spat. No, šaj bi ne bil prišel motit tako pozno, pa ni drugače. Za jutri sem bil namreč namenjen po vino, pa sem prej-le ogledoval voz, konjsko opravo in konje, ná, pa sem zapazil, da se mi je vranec zbosil. Vidiš, če čakam tako dolgo, da ga dam zopet kovat, izgubim dan. Kaj ne, da mi posodiš jednega konja? In ker ga nisem tako vajen, kakor svojega, naj gré še Štefan z menoj, da vsaj vidi kaj sveta!“

„Konja že lahko vzameš“, bil je Resnik takoj pripravljen postreči, „katerega imaš rajši. Da bi šel pa Štefan s teboj — hm, težko se odtrga sedaj od doma. Ajdo bomo sejali jutri: kdo bo pa oral namestu njega!“

„No, pomislimo, kako bi pametneje naredili“, zavlekal je Tiščin nalašč pogovor, da bi berači brezskrbneje podirali šolski zid. „I, kaj bi? Tako-le naj bo: Moj hlapec naj namestuje Štefana, pa je. Ali si zadovoljen?“

„Zakaj ne?“ odgovoril mu je župan in pogledal Štefana, češ, šaj bo prav tako. Ta je pa molčal in nekaj premišljeval. Da pa ni zaostala govorica, jel je Tiščin praviti, da bo letos kupil prav dobro kapljico, ker ga bo vzel nekaj v Semiču.

„Ali imaš veliko posode s seboj?“ vprašal ga je Resnik. „Kaj, če bi ga še meni pripeljal nekaj veder?“

„Prav lahko!“ odvrne krčmar, dasi mu ni bilo všeč, da ima kdo v vasi doma svoje vino, „prav lahko, če imaš le prazno posodo. Na jednom vozu imam še dovolj prostora.“

„Prazno, samo pomiti jo je treba. Štefan, kar précej pojdiva v klet“, velel je oče sinu, in vsi trije možaki so šli na delo. „No, če pa

sedaj nič ne opravijo“, mislil je Tiščin o beračih, „potem ne bodo nikoli.“

Predno so pomili sod in ga spravili iz kleti v vežo, preteklo je četrť ure, in podkupljeni podiralci so že odšli v Tiščinove svisli.

„Ali vzamem konja kar nocoj?“ poprašča naposled krčmar.

„Ni treba, saj mora Štefan tako čuti — glej no, kako sva pozabljiva s Štefanom“, karal je Resnik samega sebe, „obkorej pa misliš odriniti od doma?“

„Zadnji čas ob treh“, odgovarjal je Tiščin; „no, Štefanu se pa ne mudi tako. V Ljubljani me lahko dojde, ker se bom precěj časa mudil pri ‚Figovcu‘, do tje pa znaš pot, ali ne?“

„Saj je ni môči izgrešiti“, pritrđil mu je Štefan. „Pa menim, da bom že toliko zgoden, da pojdeva skupaj.“

„Na tem ni nič“, dejal je Tiščin. „Torej, kakor smo se dogovorili. Jaz odidem ob treh, ti pa, kakor že bo. Sod pa jutri privali in na voz deni. Lahko noč!“

„Lahko noč!“ odzdravila sta Resnik in Štefan ter zaprla vežna vrata za krčmarjem.

„Meni ni kar nič vseč, da moram jutri od doma. Saj Tiščinov hlapec ne zná orati. Tako nemarno bo razril, da ne bo nikomur podobno in da me bo vselej sram, kadar pojdem mimo. Posebno na ‚dolgi njivi‘ ne bo nič opravil, preveč trave je na nji. Tam še dober orač težko čedno zorje, nikar da bi on“, pritoževal se je Štefan, ko sta bila z očetom sama.

„Pa res ne bo nič prida ž njim“, pomišljeval je tudi Resnik. „I, kaj, če bi šel jaz po vino?“

„Pa pojdite“, prigovarjal je Štefan očetu, ker mu je že sama misel težko dela, da bo njiva grdo razorana. „Jaz bom na uro pazil in pa konja krmil; kadar bo pravi čas, pokličem vas gotovo.“

„Bodi pa tako!“ določil je popolnoma Resnik. „Toda sedaj si moram pa obleko pripraviti, pa denarja ne smem pozabiti. Veš kaj, Štefan, komat in vajete malo osnaži še nocoj, da ne pojdem z vso zamazano oprego po svetu.“ In odšla sta vsak po svojih opravkih.

Tačas pa so se smejali pri Tiščinu berači s krčmarjem vred, ker se jim je tako srečno ponesla hudobna nakana. „Dvakrat smo zastavili s kolom v luknje in se malo uprli, pa se je takoj sesedel zid pri oknu. Preveč menda nismo, pa saj boš videl.“

„To vem, da ste dobro opravili“, hvalil jih je Tiščin, „zato sem vas pa naprosil. Torej kakor sem rekel, jutri bodete —.“

„Če greš pa po vino?“ ustavil ga je Zaplata.

„Ali boš Lenki naročil, ali kako?“ pozvedoval je tudi Stopca.

„Kar sedaj-le nam ga postavi semkaj pošteno merico, kaj bi odlašal! Veš, najboljšje je za nas, da še nocoj izginemo od tod. Jaz sem pri očetu županu slabo zapisan, varneje je, da me nihče ne vidi“, nasvetoval je Urban Krpa, in njegova je tudi obveljala.

„Prinesem vam ga že“, udal se je Tiščin, „samo dolgo mi nocoj ne bodete sloneli; treba mi bo zgodaj vstati.“

„Saj ti ne bomo kratili spanja“, potolažil ga je Urban Krpa in nagnil kozarec, da dejansko pokaže, kako hitro bodo popili. „I, glej no, vprašati sem te pozabil, kaj si jim pravil pri Resniku, da si jih tako dolgo motil.“

„Takrat smo že mislili steči“, vmešal se je še Zaplata v pogovor, „ko je v hiši luč izginila. Dejali smo, da ti bodo v vežo posvetili, pa v veži se menda nisi toliko časa obotavljal!“

„Kajpada ne“, razlagal je Tiščin svojim zavznikom; „v klet smo šli po sod, ker bode pripeljal tudi Resnikov Štefan nekaj vina za dom. Potem smo ga pomivali — no saj mudilo se ni prav za prav nič, ker pojde Resnikov jedno uro pozneje kakor jaz — pa sem si mislil, za one tri je kakor nalašč, le malo postojmo.“

„A — tako.“ zavzeli so se berači in hvalili Tiščinovo premetenost.

„Sedaj smo končali“, izpregovoril je naposled Urban Krpa, ter segel po svoji malhi. „Jutri bodo pa zidarji hudi, zato grem rajši odtod. Ali bodeta vidva prenočevala tu?“ popraševal je še tovariša.

„Kaj bi kolovratil po noči okrog“, zazdehal je Zaplata zaspano, „jaz se nikogar ne bojim.“

„Jaz grem pa s teboj, Urban“, odločil se je Stopca in odšel s Krpo.

Ob dveh zjutraj je Resnikov Štefan nakrmil konja in poklical očeta, potem pa legel, dokler ne bi bilo treba pomagati očetu napregati. Toda ker je doslej skoro vso noč prebdel in se sedaj iznebil zadnje skrbi, zaspal je prav trdno. Resniku se je pa tudi ob dveh še prezgodaj zdelo vstajati, češ, celo uro se res ne bom oblačil, ter je tudi pošteno zadremal. Nekako četrť na štiri sta se vzbudila oba nakrat in se čudila, kako da sta zalezala. Vendar kmalu po pol štirih je pognal Resnik izpred Tiščina, kjer mu je hlapec povedal, da gospodarja še lahko dohiti, ker je odšel šele pred četrťjo ure in ker ima mnogo težji voz.

Resnik je bil kmalu na veliki cesti že ne daleč od Medvod. Nekaj pooblačilo se je bilo po noči, zato je bilo še precěj temno, zlasti ker je delal senco tudi gozd na obeh straneh ceste. Nekako tesno je bilo Resniku v tej samoti; potipal je, če ima še denar pri sebi, in prepričavši se, da ga še hrani, pognal je konja,

da bi prej prišel do hiš. Ta kraj je bil namreč tisti čas razvpit; govorili so, da so že često koga oropali. Jako je bilo Resniku žal, da ni šel s Tiščinom, češ, v družini je varnejše, in človek je tudi pogumnejši. Ko se je plaho oziral na desno in levo, zazdelo se mu je, da prihajata komaj štirideset korakov pred njim iz gozda dve temni senci, vsaka od jedne strani. Konj je dirjal in kmalu se je mož preveril, da sta dva človeka in da ne namerjata nič dobrega. Krepko je nategnil vajete, švrknil konja z bičem in prijel kol, katerega je peljal s seboj, da bi nazaj gredé povezal ž njim sode. Bil je že skoro vštric onima sencama. „Dobro jutro, kam jo mahata?“ nagovoril ju je. Nič odgovora. Pot je oblil Resnika, zakaj sedaj je vedel, da sta zla človeka. Kar se domisli nečesa. Obrne se in zakliče:

„Štefan, Štefan!“

Jeden onih dveh neznancev poskuša prijeti konja za uzdo, a se mu ne posreči, drugi pa nameri s kolom na Resnika. Toda le-ta ga prehitil in zamahne po njegovi glavi. V naglici spusti vajete iz rok, konj pa se splaši in od-dirja skokoma. Lopova stečeta tudi za vozom, a kmalu zaostaneta. Komaj se je Resnik rešil jedne nevarnosti, roparjev, sedaj pa mu preti druga, zdivjani konj. Nič ni pomagalo ustavljanje in klicanje, vajetov ni mogel dobiti več, zavreti tudi ni bilo moči. Prizadeval si je, da bi kako prišel z voza, zakaj če zavozi konj na kup kamenja, ali preveč kraj ceste, bo vse drobno, tako se je bal opravičeno.

„Bog in sveti križ božji“, dejal je naposled ter skočil z voza. Pa padel je tako nesrečno, da si je zvil desno nogo in tudi sicer precēj pobil. „Da bi le pred klancem kdo konja ustavil, če ne, bo še večja nesreča“, zdihoval je ubogi Resnik na tleh in jel goreče moliti. In ni iskal zastonj pomoči pri Bogu. Dva voznika sta prišla njegovemu konju naproti in ga ujela. Napadavalca sta pa tudi začutila, da so ljudje blizu, in nista šla nad Resnika. Poprej sta namreč že obupala, da bi ga dohitela, dokler je bil na vozu. Ko sta pa opazila, da je obležal na cesti, pohitela sta vnovič za njim. A prihod voznikov ju je oplašil in odpodil.

IV.

Mož z ženo, brat s sestro
Na božjo pot gredó

Narodna.

Voznika sta précej slutila, da se je pripetila kaka nesreča in da je lastnik konjev potreben pomoči. Zato je jeden hitel naprej, da bi prej pomagal ponesrečencu, tovariš pa je privezal Resnikovega konja k svojemu vozu in vozil

počasi za njim. Prvi je kmalu našel Resnika, ki je poskušal vstati, pa se mu ni posrečilo.

„Hvala Bogu, da se bliža pošten človek“, oddahnil se je dobovški župan, ko je prihajal voznik.

„Dobro jutro, prijatelj, kdor si že“, pozdravil ga je prišlec, „kaj se je pripetilo?“

„Napadla sta me — dva lopova — in mi splašila konja“, jel je pripovedovati Resnik. „Ne vem, ali sem si nogo zlomil ali izpahnil; kar nič ne morem stopiti nanjo“, stokal je nadalje in polagoma opisal dogodek.

„Kaj pa bo sedaj?“ poprašal ga je voznik. „Kam ste bili pa namenjeni?“

„I, v Ljubljano sem šel, sedaj pa ne morem; oh vendar no, da se mi taka pripeti! — Ali si kaj videl mojega konja? Vse se bo razbilo, voz in posoda, če ga kdo ne ustavi.“ In Resnik je ves v strahu tarnal in se bal. No, voznik ga je potolažil, da sta konj in voz že rešena, ter mu nasvetoval, naj gre v Medvode in tam ukrene, kar bo najmodrejše. Tačas je privozil za njim tovariš. Resnika sta naložila na njegov voz in prvi voznik ga je peljal v Medvode. Drugi je pa šel z obema vozovoma svojim potem v Kranj, ne meneč se za lopove, češ, kmalu se zdani in ne bo se bati ničesar.

V Medvodah so Resnika pri Tosniku obvezali, potem si je najel poseben voz, da so ga spravili domov. Tosnikov hlapec pa je šel za Tiščinom v Ljubljano.

„Povej mu, kaj se mi je zgodilo“, naročil mu je Resnik; „kakor vé in zna, tako naj si pa uravna. Sedaj, ko je že na potu, bilo bi mu zelo sitno, ko bi tega voza ne bilo za njim. V Ljubljani bi čakal in čakal ter ne vedel kaj početi, tako bo pa že dobil koga, saj ima doli znance. Jaz ne morem ž njim, to vidi vsakdo.“

Drug Tosnikov hlapec pa je peljal Resnika domov. Med potjo je slonel župan na vozu; proti Dobovcu se je sklonil, kolikor se je dalo, da bi se doma preveč ne prestrašili. Samo gospodinja je še bila doma, druga družina je že bila odšla na polje.

„Za pet krvavih ran božjih, kaj se mu je pa naredilo?“ vskliknila je Resnikovka, ugledavša skozi vežno okno ptuji voz in svojega moža obvezanega na njem. Toliko da ji ni padel iz rok lonec, katerega je pomivala. Še večji pa je bil njen strah, ko mož ni mogel sam iz voza. „Kaj pa je? I kaj pa je, za božji čas, povej no!“

„Saj ni take sile; nikar ne vpij tako, da te čuje vsa vas“, tolažil jo je Resnik. „Nekaj sem se potolkel, kmalu mi odleže.“ A ni se tako kratko odkrižal žene, ki ga je v jedno mer izpraševala, kje, kako, kdaj . . .

Š.: Spletke.

„Človek nikoli ne vé, kje ga čaka nesreča“, zvinil je modro Tosnikov hlapec in prenesel stvar v hišo. „No, sedaj pa pojdem, svojo veda ga Resnik ni pustil, marveč je velel ženi, naj mu malo postréže in plača voznino. Toda čakati je moral precéj časa. Resnikovka je bila kakor iz uma, sama ni vedela, kje ima glavo.“

„Kje je vendar kak otrok, da bi stekel pred Štefana na polje?“ hitela je po veži in pred hišo prijela v roke to in ono stvar pa jo zopet odvrгла.

„No, tukaj je tudi vse narobe“, prirentočil je tačas k hiši zidar Peter, kateri je zidal z dvema tovarišema novo šolo. „Neki vrug dan je po noči podrl toliko zidú, da ga celi dan ne bomo postavili! Kje so pa oče!“ Rekši je stopil v hišo in zvedel o nesreči Resnikovi ter mu potožil tudi svojo.

„Kdo bi nalašč zid podiral, beži, beži“, zavrnil ga je župan; „preslabo ste zidali, morda se je samo sesulo; saj sem ti rekel, da le močno delajte, ker ni nobena stvar nikoli preveč trdna narejena.“

„Glavo si dam odrezati, če se je samo podrl“, stogotil se je Peter. „Trideset let že zidam, pa mi pravite, da slabo delam! Kar sem sezidal, še danes stoji vse. Saj je še kol v zidu, saj se dobro pozna, da je nekdo — zlomek ga snej! — človek mu ne more reči dobro — —. Pa kaj vam govorim, sami pogledajte! Kdor ni slep, lahko izprevidi, da nam nagaja hudobna roka.“

„Kako pojdem gledat, ali ne vidiš, da ne morem stopiti na nogo? Potrpi, da pride Štefan!“ Sedaj se je zopet spomnil Peter, da ima župan bolno nogo; bil je še bolj jezen, če sam ne vidi, saj še verjel ne bo. Pa Štefan, kateri se je kmalu potem vrnil s polja, potrdil je tudi, da se zid ni podrl sam od sebe, in nekoliko umiril zidarja.

„Po zdravniku grem, oče“, govoril je Štefan ves v skrbeh, „ali ne?“

„Ne bo drugače, res da ne“, prikimal mu je oče, „pa naprezi.“

„Ali ju niste nič poznali, potepuhov?“ pozvedoval je Štefan.

„Kako?“ odgovarjal je Resnik. „Kako bi ju poznal? Tema je še bila, potem pa sta bila še našemljena!“

„Če bi vedel, kdo se potika po teh gozdih!“ zapretil je sin, potem se pa odpeljal po zdravniku. Vrnil se je z njim še pred poldnem.

„Noga ni zlomljena“, dejal je zdravnik, „samo zelo nerodno ste si jo zvilili. No, v nekaj dneh že vstanete, da bodete hodili oprimši ali pa s palico. Rane niso nevarne.“ Zdravnikova izjava je Resnikove utolažila in razveselila. „Da le hujšega ni“, mislili so si domači in upali,

da hišni oče kmalu ozdravi. Nada jih ni varala. Ko se je vrnil Tiščin z vinom, bil je Resnik že skoro dober, samo malo šepal je še.

„Bog ti povrni, ker si mi konja posodil“, prišel se je Tiščin zahvaljevat. „Presneto sem se prestrašil, ko mi je Tosnikov pravil, kako in kaj. Najtežje mi je pa delo, da si zaradi moje nadležnosti tako naletel. I, kako pa da ni šel Štefan?“

„Nič prav rad ni hodil od doma, ker je bila ravno ajdova setev“, odvrnil mu je Resnik, ker ni hotel povedati pravega vzroka. „Jaz sem se pa lože odtrgal. Potem me je pa to zadelo! To je bila še sreča za-me, da sta prišla takrat ona voznika. Bog vé, kaj bi bilo drugače —“.

„Meni je prav žal, toda pomagati ne morem prav nič. — Pa še to-le sem ti mislil povedati: Tebi nisem pripeljal vina; veš, za drugega je težko kupovati. Morda bi ti vino ne bilo všeč, ali bi ti bilo predrago, zato sem ti pripeljal prazno posodo. Ako boš z mojim zadovoljen, nekaj ti ga prepustim.“ Tako je govoril Tiščin, ker je upal, da je boljše, če ima on dobiček kakor njegov sosed.

„Kadar ga bom potreboval, pa se zme-niva, sedaj imam še vprašal: „To si tudi že čul je Resnik in še vprašal: „To si tudi že čul, da je nekdo pri šoli nekaj nagajal?“

„Tudi, tudi“, pritrnil mu je Tiščin, ter se obrnil proti vratom. „Saj svet je dandanes tak, da nikoli tega.“ Potem pa je odšel, češ da ima mnogo posla doma.

„Škoda, da se je prav ta čas Resnik pobil“, mrmral je Tiščin proti svoji hiši gredé. Menil sem, da ga bo kaj jezilo zaradi šole, pa se vse razdere. Na pomlad zaradi šole, pa se pri novih volitvah — menda mu izpodnesem županov stol in sedem sam nanj. Zakaj ne? Vse se lahko naključni, vse, tudi kaj takega.“

Resniku se je noga hitro pozdravila, tudi druge rane so se mu zacelile, pa lotila se ga je neka notranja bolezen, ki ga je vrgla vnovič na posteljo. Kaj mu je prav za prav bilo, pa še sam ni vedel. Včasih ga je trgalo po udih, včasih so mu roke in noge nekako ohromele, da se skoro ganiti ni mogel, drugikrat ga je pa bôdlo po životu.

„Pa ne, da bi se bil prehladil pri onem napadu“, ugibal je sam. „Najpoprej mi je bilo vroče, da je kar lilo od mene, potem sem se pa premrazil, ker je bilo mrzlo jutro, ali ka-li.“

„Meni se zdi, da si se kaj pretresel“, menila je žena. „Dobro bi bilo, če bi še jedenkrat prišel zdravnik.“

„Strah vam je ostal v kosteh, strah, oče, le mene poslušajte“, trdil je Štefan in se močno bal za očeta. „Strah, ta je nevaren“, dejal je sam sebi in premišljaj, kaj bi bilo početi. In

prišla mu je v glavo dobra misel. „Na Brezje se obljubim, o Malem Šmarnu grem lahko na to božjo pot“, tako je sklenil in razodel očetu svoj ukrep.

„Pa pojdi; Marija je že marsikomu izprosila zdravje, morda se usmili tudi mene“, pohvalil je Resnik Štefanovo misel in se tudi sam jel zatekati v molitvi k Materi Božji na Brezjah.

Približal se je Mali Šmaren. Od vseh strani so hiteli božjepotniki na Brezje prositi pomoči v dušnih in telesnih stiskah. Štefanu je mati naročala, naj dobro opravi božjo pot. Dasi je šlo mnogo romarjev skozi Dobovec z vozom in bi bil Štefan lahko prisedel k temu ali onemu, mahnil jo je vendar rajši peš, da bi bilo njegovo romanje popolnejše. Pa tudi zato si ni iskal družbe, ker je bil namenjen k izpovedi in se je sam hodeč pripravljaj lože. Še pri dnevu je priromal na Brezje. Cerkev je bila natlačena; človek bi bil menil, nihče več ne more vanjo, pa so vendar ljudje še vedno silili noter. Tudi Štefan se je priril v kapelico, kjer stoji sloveči Marijin oltar. Pokleknil je in goreče molil za bolnega očeta, potem pa tudi zase in svoje drage. Kdor ni sam videl, ne verjame, kako lepo je videti mladega, krepkega človeka pobožno v molitev zatopljenega! Zdi se, da ima najpopolnejše nagibe, katerih je treba za dobro molitev. Zdrav je, v najlepših letih je, vse kaže, da ne potrebuje leka v težavah: če vendar tako pobožno moli, moli iz ljubezni. Tak prizor dviga človekovega duha, zlasti ker je — žal — le prereditelj.

Proti deseti uri še-le se je posrečilo Štefanu, da se je priril k izpovednici. Ko je opravil izpoved, pomolil je še malo v cerkvi in se potem namenil k počitku. A ni se lahko ločil od svetega kraja. Mnogoglasno, a vendar lepo ubrano petje stotin romarjev v polmračni romarski cerkvi tako nekako prevzame in očara človeka, da bi kar stal in poslušal. Srce se taja in čuti, da je blizu Boga. Vmeš se čuje vroče vzdihovanje molilcev, jagode na molkih padajo v malih presledkih in na lahko, da komaj razločuješ ta šum izmed drugega, okrog oltarja se pomika nepretrgana vrsta, včasih zaropčejo berglje; kdor ima le še iskrico žive vere, gotovo ga gane tak prizor. Ko se za hip nekoliko poleže po cerkvi hrup, oglasi se krepko: „Za Bogom častimo Marijo najprej — —“ in kakor jeden mož poprime vsa cerkev, kakor bi bilo vse ljudstvo prešinjeno po višji, nadzemeljski sili. Zunaj cerkve pa je bilo tudi še vse živo. Ti so kupovali spominke: podobice ali molke, ona gruča sedeč v polkrogu si je preganjala zaspanec s petjem, drugi so poslušali, tretji so se pomenkovali, kdaj zjutraj odrinejo, nekateri pa so,

ne meneč se za nič, dremali ob praznem vozu ali cerkvenem zidu.

Štefan, kateri je bil že prej srečno dobil prenočišče v gostilni, namenil se je sedaj k počitku. Toda zaspi, če moreš, zaspi! Pivci v sobi pod njim so bili več kakor glasni, okrog hiše pa tudi neprestan vrišč! Ko je pozvonilo zjutraj k prvi maši, bil je že pred cerkvijo. Dve uri pozneje pa se je vračal zajutrkovat v isto gostilno, zakaj bil je še tešč zaradi sv. obhajila. Od obeh strani so stegovali berači roke, proseč kaj vbo-gaime. Štefan, ki si je bil doma nalašč zmenjal nekaj desetnic, da bi imel dovolj drobiža, razdal je že vse krajcarje in četrtake. Ker je pa še neki prošjak jako moledoval s suho roko, poiskal je Štefan desetico ter jo vrgel v njegov nastavljeni klobuk. A sklonivši se je spoznal — Urbana Krpo.

„Tako varaš ljudi!“ nagovoril je sleparja ter ga prijel za navidezno mrtvo roko. A Krpa ni čakal, da bi se ljudje prepričali, kaka je njegova roka. Kakor bi trenil, izpraznil je klobuk pobral malho s ‚suho‘ levico, palico pa z desnico in se urno izgubil v gnečo, kakor bi ga podili sršeni.

„Že zopet ta Resnikov! Da bi ga —!“ sikal je med zobmi ter šel drugam, kjer bo najbrž vnovič imel kako neozdravno bolezen.

Štefan jo je po tem dogodku naglo mahnil v gostilno, da bi se ognil radovednežem, zakaj vseh oči so bile uprte vanj. Komaj si je naročil zajutrek, pritisnilo je vse črno ljudij za njim, ker se je tudi tem mudilo domov. Nekateri so se ozirali, kje bi dobili še kaj prostora, drugi pa so si kar brž jemali stole češ, silen mora biti človek, silen, drugače bo hipoma vse zasedeno! Od vseh vetrov so se nabrali k skupni mizi, večinoma taki, ki se še nikoli niso videli, zato so začetkoma tudi molčali in gledali, odkod pride gostilničar, zakaj naročili so si že v veži. Nekaj jih je stalo sredi sobe tiho se pomenkovaje; tam je stal plah mladenič, skoro gotovo še ni bil nikoli z doma ali pa je brez denarja, oni star možiček pa je prišel samo zaradi družčine v sobo, potrošil ne bode prav nič, prinesel je namreč od doma kruha in ravnokar si ga je bil zmočil pri vodnjaku.

„Kdo želi juhe? Kam kavo?“ klical je gostilničar in delil zajutrek.

„Semkaj, jaz sem prej prišel!“ — „Slišite, meni pa merico vina!“ — „Meni tudi, — s kruhom!“ vpili so vse križem.

Polagoma so se nekoliko umirili in se spoznali, to se pravi, sicer ptuji obrazi so se jim jeli dozdevati nekako znani, in kmalu jih je zanesla govornica na berače, posebno še na Urbana Krpo.

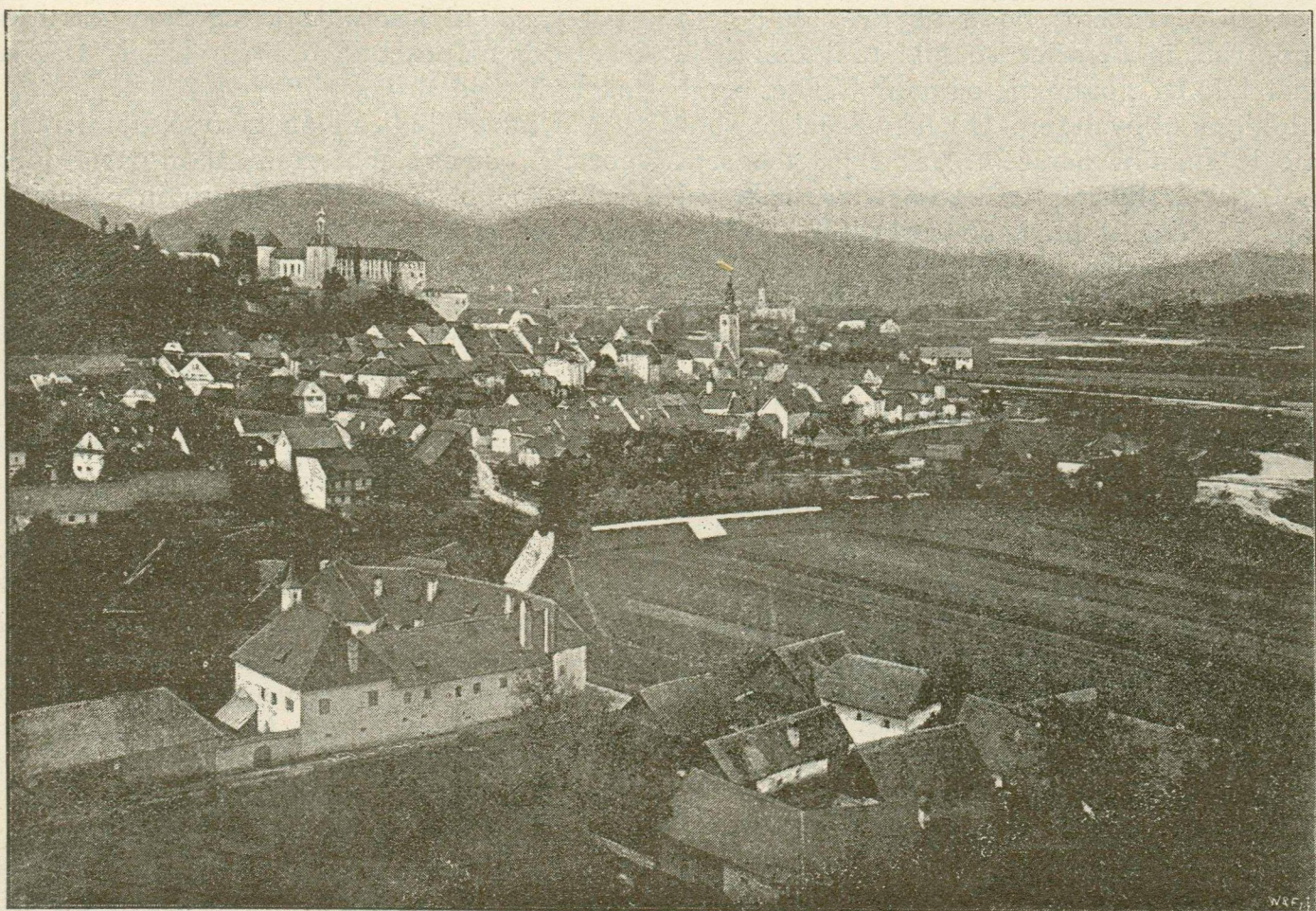
„Te-te šentej“, pogledal je star možiček po strani Štefana, primiznega soseda, ter ni vedel, ali bi ga vikal ali tikal, „kako se že pravi temu beraču, ki je moral ravnokar pobrati svoja kopita? Pri nas — jaz sem tam od Kamnika — je že večkrat beračil, pa človek pozabi ime, ker je berač vsak, kdor hodi z malho po svetu.“

„Za Urbana Krpo ga kličejo pri nas“, odgovori mu Štefan, ter še pripomni: „To vam je rojen slepar, zvit ptič, da malo takih.“

„Urban Krpa? Krpa — je že res!“ zavpil je pozvedovalec veselo, kakor bi bil začul kdo

vé kako važno novico ter udaril ob mizo, da so se vsi gostje ozrli na njegov prostor. „Ta — pa suho roko! Če ga bo Bog kaznoval, ker neče delati ž njo, potem bo že suha; drugače je pa trdnejši kakor izmed nas kateri. E, če bi človek natanko premislil, kakšni so nekateri berači, vse od kraja bi odslovil z besedami: ‚Pojdite v božjem imenu!‘ A nekaj sem jim dolžan dati, in navadimo se vsega. No, povem vam, da bi se mi zdela božja pot nepopolna, če ne bi vrgel kaj v pušico ali prosjakom.“

„Oče, jaz sem čisto vaših mislij, kakor bi se bila zmenila“, zakliče govorniku neki mož

Škofja Loka. (Fot. dr. Fr. I.)

od nasprotne mize, kateri pa še svoj živi dan ni videl prvega. „To vam povem, beračev se bojte! Le poslušajte, kaj so naredili v poslednjem času! Veste, ta-le kranjski Pajk je pobral beračem nekaj moke in jo poslal svojemu bratu za prašiče. Vidite, pa so mu štirje poginili, ker so berači nalašč zastрупili moko. To so res več kakor —“

„Štirje prašiči, praviš?“ izprašuje ga znanec strmé.

„To je pa škoda!“ pomiluje zopet drug Pajkovega brata.

„Pomislite, ljudje božji, vse meso pojde v nič, samo kožo bo rešil“, pojasnjuje prejšnji.

„DOM in SVET“ 1894, št. 17.

„Precěj trdo jim stopa na prste, zato se pa znašajo nad njim, kakor vedó in znajo“, pripoveduje Štefan svojemu sosedu od kamniške strani, toda nov govornik ga prevpije.

„Naj pa še jaz jedno zinem“, začne namreč suh možiček počasi in vsako besedo poudarjajoč, „dolgo časa sem že imel naproženo, pa nisem mogel na dan, ko vas je toliko. Že sam ne vem dobro, ali je bilo predlanskim ali še predpredlanskim, ko sem prav ta čas kravo kupil — aha, liska je bila, no, no sedaj sem se pa spomnil — predpredlanskim, tisti večer po Malem Šmarnu je bilo. I, pa je krava težko hodila, ker že od prejšnjega večera ni bila po-

molzena, zato sem stopil k onegavemu Janezu doli-le pod bregom, da je ôna namolzla dve latovici mleka. Mleka pa nisem mogel domov jemati, ampak zamenjal sem ga za merico vina. Sedim v veži pri mizi, sedim, v sobi je bil pa velikanski vrišč in smejanje. Kakšni ljudje so ti neki danes pri Janezu, mislim si in malo poslušam, če bi se morda po glasu dalo kaj soditi. In kaj sem čul?

„Martin, tvoja je bila dobra tam pri ovinku ali mar ne?“

„Ej, dobra, beži, beži! Vse popoldne in že prej od devetih dopoldne sem se paril na solncu, pa pribernjam bore tri goldinarje.“

Tako so se berači pomenkovali, koliko so priberačili o velikem shodu na Brezjah, potem pa popivali, in beračice so bile tudi tam. Kje zasluži kdo tri goldinarje na dan? Vidite, berač jih dobi, pa ni hvaležen. Od takrat dajem vbogaime le znanim beračem, pa še pri teh sem se že opekel. Bežite, bežite, vsi so jednaki, vsi so osli z jedne trate, kakor pravijo.“

Sedaj se oglasi še neki romar, ki je bil doslej jako dragih besedij, ter nekoliko pobija predgovornike. „Vsi, pravite, vsi — hm, to je malo preveč rečeno. Po naši vasi je beračil pred nekaj leti star berač, ki bode morda kdaj še svetnikom prištet. Vsako nedeljo si ga videl v cerkvi, pa ne jedenkrat, ampak kolikorkrat je bila služba božja. Pa tudi ob delavnikih je rad skočil malo pomolit, če se je le dalo. To vam je bil prosjak po volji božji! Nekoč je dobil pri nas v dar hlebček. Potem pa ga je položil na travo in učil drugega mlajšega berača: ‚Le zapomni si! Toliko očenašev moraš zmoliti za dobrotnika, kolikor trav hlebček pokrije.‘ In ko je pri nas umrl, bil je tako lep, kakor sneg: če ta ni v nebesih, pa tudi ni nobeden.“

„Jaz sem poznal tudi jednega, ki je bil zares pošten“, pritrjuje zopet nov pripovedovalec; „pri nas so mu dejali ‚sladki‘, zato, ker je govoril tako mehko. Kadar je nabral toliko, da se mu ni bilo bati lakote za tisti dan, pa je šel na pokopališče molit za duše v vicah. Ni bil tak, kakor nekateri, ki obetajo, češ, Bog povrni tisočkrat, bom pa molil za duše v vicah, potem pa vse po grlu poženo: ampak res ni pozabil duš v vicah.“

„Taki, kakor pripovedujeta vidva, so redkejši kakor bele vrane“, oporeka sedaj tisti, ki je povedal novico o zastrupljenju prašičev. „Trdim in ne odjenjam toliko, kolikor je za nohtom črnega, da so berači malovredneži. Oni dan sem pustil svoje dekletce — no v osmem letu je, lahko varuje — samo doma. Pa pridrobni do ogla neki malhar in prosi darú. A poslušajte, kako je prosil! Dekletce ni imelo ključa od omare za kruh in mu ni moglo ničesar dati.

Berač pa kar ni hotel naprej, ampak, kakor da je gospodar v hiši, začne stikati po kotih in rentočiti nad dekletcem. Dobro, da sem po naključju prav takrat sam prišel domov; Bog znaj kaj bi bil naredil.“

„Zagovarjaj kdo berače, kolikor mu drago, nekaj se pa ne dá utajiti“, pripomni sedaj oni možiček od Kamnika. „Večkrat sem že čul, da so bili naši očetje v mnogih stvareh modrejši, kakor smo njih otroci. Ali tega pa niso trdili še nikoli, naj so govorili možje ali žene, da bi se bil svet in ljudje na njem kaj poboljšali. Naši stari so pa narejali na vratih malo okence, ‚beraško‘ okence, da so gledali skoznje v vežo ter brzo stopili za morebitnim tatinskim beračem. Torej: ali ni jasno, da berači že v starih časih niso bili na posebno dobrem glasu? Dandanes pa tudi niso drugačni.“

„I, kakor ljudje sploh, tako so tudi berači pogosteje bolj na slabo stran kakor pa na dobro.“ Tako sodbo so izrekli romarji in sklenili, da ne kaže pomagati prav vsakemu, pa tudi ne odganjati vseh. Če se jim pa dá vbogaime, naj se jim dá z dobrim namenom zaradi Boga. Kdo more neki presoditi vsakega človeka!

„Človek se včasih tako zmoti, da ne bi verjel za noben denar“, učil je poslušalce prileten možiček, kateremu se je na zunaj videlo, da je že marsikaj izkusil. Prav modro je predstavil kozarec z vinom poleg steklenice ter oboje porinil malo na stran, da ne bi med govorom česa razlil, potem pa je spremljal izkušene svoje besede z rokami in govoril: „Jeli, nas bi sedaj-le prav lahko kdo dolžil, da ne hodimo na božjo pot, marveč v gostilno popivat, če bi bil dovolj hudoben. Pa to ni res. Še sedem ur imam do doma, zakaj bi se ne smel nekoliko okrepčati! Čisto tako je pri beračih: včasih ga izpije ta ali oni merico, pa ga že obsodijo za pijanca. Križ božji! morda ga je potreben. Kdo pa vé, odkod je prišel? Kje je pa zapisano, kje je kaj jedel tisti dan? Zato bi jaz ne bil tako močno zoper berače.“

„Jaz pa! Primaruha, zakaj jih je pa zmerom več? Če bi beraška ne bila dobra, pol toliko bi jih ne bilo“, vpil je zopet oni od kamniške strani ter bil ob mizo.

„I, več, več — zato ker je vedno slabše na svetu!“ odgovarjal mu je nekdo izmed družbe, drugi pa so kimali. „Komur prodadó posestvo, vzame v roko beraško palico; vojaka poškojujejo v vojski — i, revež je potem berač vse žive dni, in drugi prav tako. Saj tožijo vsi stanovi, da ne morejo več živeti, danes opeša ta, jutri obnemore oni, število beračev raste. ‚Še cesarju je namenjena beraška palica‘, pravijo, in jaz verjamem. Svet se tako čudno suče, da se ti vse lahko pripeti. Lepo vas prosim, saj

imam oči in spomin. Ej, Bog pomagaj, kako lepo posestvo je bilo pri Planinarju — a sedaj beračijo otroci.“

Tako so se zamaknili romarji v pogovor o beračih, da so na dom čisto pozabili. Še-le neki voznik jih je predramil: „No, če greste, pa pojdimo! Konji so že napreženi.“

„I, kako smo se res zakasnili!“ tožil je nekdo.

„Pa kar nakrat je minul čas“, pritrjeval mu je drug.

„E, kaj bi se! Danes tako nisem za nobeno delo; pol ure preje ali pozneje — jutri bomo pridnejši na ta namen, pa je.“ Tako je tolažil

sebe in znance neki možak, a vendar poiskal dežnik, nataknil nanj culico, ter se polagoma odpravljaj na voz. Pa tudi oni, kateri so hodili peš, kakor Resnikov Štefan, jeli so izginjati drug za drugim. Na to stran je odrdral voz pojočih romarjev, tje jo je zavila gruča pešcev, po oni stezici - bližnjici pa jo je mahnil nekdo brez družbe. Bil je Resnikov Štefan. Tako nekako lahko mu je bilo, prav trdno je upal, da bode Marija izprosila njegovemu bolnemu očetu zdravja. Zazdelo se mu je, da je njegova prošnja že uslišana, in pospešil je korake, da bi se že skožo prepričal na lastne oči, kako je očetu.

(Dalje.)

Iz počitniškega dnevnika.

II.

Ob Tuskulu.¹⁾

Pač se živelo je tod, ob Tuskulu v vilah razkóšnih,
 V davnih, pozábljenih dneh tod ob albánskíh goráh!
 Cicero Marce, tedaj ti tudi si sémkaj zahajal
 Míra, pokoja željan, ko se ti nàgnil je dan —;
 Z lávora vencem ovít, ki govor je slavni ga splétel,
 Tod si postajal možak v misli visóke vtopljen.
 Misli modrostne pišoč o vélikih, težkih vprašanjih,
 Ki ti zastavljal jih duh, ki bi razrészil jih rad —:
 Kaj je človeku namèn, kaj njega krepost, dostojanstvo,
 Kje mu tolažba ter up, kàdar ga tare bolest,
 Prava katera modróst, kateri način je življenja — —
 Težka vprašanja zares, važna še bolj se mi zdé!
 Môrda je često peró postalo ti, Cicero Marce,
 Môrda odgovorov mnog v dúši zapustil je dvom . . .
 Danes čaróben je svit razlit na moréča vprašanja,
 V svitu nebeškem bliščéč jásno razlaga jih um.
 Danes je rešeno vse —: raz gôro nad Tuskulom kdanjim
 Tího v dolino strmí préprosto — križa drevó . . .

Mih. Opeka.

Prijatelju.

(M. O.)

Prvi nisi, niti zadnji,
 Vendar moj prijatelj pravi.
 Kar je zemlji dih pomladnji,
 Meni tvoji so pozdravi.

Meni tvoji so pozdravi
 Sladke priče iz ptujine,
 Da spominjaš se v daljavi
 Mene, svoje domovine.

Mene, svoje domovine
 Nisi zabil v daljni Romi;
 Gorke še gojiš spomine,
 Kot prinesel si jih z domi.

Kot si jih prinesel z domi,
 Čustva hraniš očetnjavi:
 Da pripravljen si za njó mi
 Z roko delati in v glavi.

Z roko delati in v glavi
 Hočeva za dom možata,
 Da se daleč v svet preslávi
 Domovina nepoznata.

Zadnji nisi, niti prvi
 Moj prijatelj — duša zlata,
 A jednak si mi po krvi
 In po duši sva si — brata.

Anton Medved.

¹⁾ Tuskul (Tusculum) je bilo starodavno, utrjeno rimsko mesto v Láciju. Zbok krasne lege so gradili ob njem rimski mogotci svoja letovišča (vile). Med temi je slóvel Ciceronov „Tusculanum“. Dandanes so ohranjeni po nekdanjem mestu le neznatni sledovi, nekaj podrtih zidín. Na višavi, kjer je stal nékoč mestni grad, dviga se velik, lesen križ.

Loka.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal *Fr. Pokorn.*)

(Dalje.)

Ozrimo se nekoliko na sedanjo grajščino. Glavni del se razteza pravokotno nad mestom, drugi pa nad nunskim samostanom. Ta del nekako križa poprejšnji ter ima tudi glavni vhod. Na koncu glavnega dela je prizidana jako lepa in vkusno izdelana visoka kapela, katere zunanja stena je visoko porasena z bršljinom. Od kapele proti zapadu so bili hlevi in drvarnice in na koncu teh okrogel stolp, v katerem so bile ječe za najhujše in najnevarnejše hudodelnike. Globoko v zemlji je bila temnica, v katero so po vrvi spuščali jetniku jedila. Zgoraj pa so bile prav ozke ječe, v katere je prihajala dnevna svetloba le skozi prav majhno ozko luknjico. V jedni izmed teh ječ je bil priklenjen tudi baje dobro znani rokovnjač Dimež iz Rakovca pod Soro, katerega se je bala vsa Gorenjska, a jo je srečno popihal iz nje. Od tega stolpa proti severovshodu pa je bil debel zid; ta je vezal del grajščine, ki je nad samostanom, z drugimi deli v jednoto. Pri tem stolpu je bil zapadni vhod v grajščino.

V sredi zgradbe je stal na dvorišču izprva od drugega poslopja popolnoma osamljen 35 m visok stolp, čegar vrh je bil izdelan po srednjeveškem načinu. Krog in krog izpod strehe so bile napravljene iz rezanega kamna odprtine, skozi katere so lahko streljali, ako bi se bil sovražnik priplazil na dvorišče.¹⁾ Tudi je imel na jugozapadnem in severovshodnem oglu po jeden stolpič nekoliko nad streho, kjer so pazili, ako bi se sovražnik mestu bližal od katere strani. Zidovje tega močnega čveterokotnega stolpa, čigar vsaka stena je merila 18 m v širokosti, bilo je debelo po 3 m. Pod stolpom je bila klet, katere obok je nosil močan podpornik iz rezanega kamna. L. 1888. je gorelo v njej, a nevarnosti ni bilo, ker so ogenj hitro zapazili ter zadušili s tem, da so vse dobro zaprli. V najnovejšem času pa je ta stolp prišel v zvezo na jugovshodni in severni strani z drugim poslopjem po lesenih mostovih. Nekateri trdijo, da je ta stolp nad tisoč let star, a temu ni tako. Povedali smo že, da ga je potres podrl do tal, kakor govori tudi omenjeni napis. To resnico potrjuje pa tudi ta-le dokaz. Ko je l. 1892. meseca mal. in vel. travna izginil sled tega stolpa z zemeljskega površja, našli so v zidu med drugim kamenjem zdrobljeno ploščo s tremi

grbi brizinških škofov. To nam kaže, da je stolp poznejšega dela in da je bil že podrt, ker je grb prišel med drugo kamenje v zidu. Stolpovo zidovje nad zemljo ni bilo zidano posebno trdno, ker so je razkopali brez težave. Vse drugače pa je bilo pri tleh in v zemlji. Tukaj so morali streljati in napenjati vse moči, da so razbili kot kamen močno zidino. To nam priča, da je bila podlaga stolpova še prvotna, ko so po potresu zopet pozidali razdejani stolp. Obliko stolpovo seveda so pa obdržali, zato se je stolp zdel nekaterim čudovito star.

Tudi kapele ne smemo pozabiti. Po potresu razdejano kapelo je sezidal tudi škof Filip, toda še le l. 1526. Tako nam priča na zunanji strani vzdana plošča s tem-le napisom:

*Gpawt vnd vollendt durch den hochwirdign
dyrchleuchtign vn hochgeporn Fvrstn vnd
herrn h. Phillip bischoff zu Freisung, Admi-
nistrator zu Nurnburg, Pfalzgraf bei rein,
Herrzogen in Beyrn (etc.) Anno Dni.
MDXXVI.*

Staro poročilo nam pravi, da je l. 1524.¹⁾ Baltazar pl. Siegersdorfer, posestnik starološke grajščine, v torek pred sv. tremi kralji Ivanu Skutaniju (Hanns Scutan), ustanovljenemu kapelanu v loški grajščini, prodal pet dvorov z vsem, kar k tem pripada (5 Hofstätte). Tako je najbrže potem nastal beneficij sv. Ane, kateri v čast je bila tudi kapela sezidana in pozneje l. 1723. posvečena. Ob tej priliki²⁾ so vanjo prenesli tudi košček sv. križa.

Kapela sama je osmokatna; njene strani so po 4 m široke in do 11 m visoke. Strop je kupolasto obokan. Na vsaki strani je po jedno veliko okno, nad okrajnikom pa pet polkrožnih. V njej so trije leseni prav vkusno izdelani oltarji v renesanškem slogu. Okraski so prav umetno vdeleni. Veliki oltar je posvečen sv. Ani; njena na platno slikana podoba je umetniško delo, katero je zvršil l. 1737. neki Tome Basso. Izmed stranskih oltarjev je posvečen jeden Materi Božji, drugi pa sv. Jožefu; prvi je iz l. 1754. drugi pa iz l. 1722. Lansko leto so se kapela in oltarji prav vkusno prenovili in olepšali. Na mesto sv. Jožefa je prišla podoba presv. Jezusovega Srca, in na mesto Matere Božje Pomočnice, Marija brezmadežnega spočetja na stranskih oltarjih. Ljudstvo je imelo poprej veliko zaupanje do sv. Ane v tej kapeli. Vedno so prinašali olja

¹⁾ Glej sliko v „Dom in Svet“-u l. 1891., str. 121.

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. l. 1852., str. 51, št. 151.

²⁾ L. c. str. 49, št. 240.

vanjo, da je gorela v njej luč. Do tega jih je pa neki dovêdla prikazen, ker so namreč večkrat videli po noči od blizu in od daleč, da je bila v kapeli nenavadno velika svetloba, kakor bi gorelo v njej.

Na mesto starega zvonika nad streho kapele so postavili novega; izdelal ga je kleparski mojster Belec iz Šent Vida nad Ljubljano. V starem zvoniku so nekdam vabili k službi božji trije zvonovi, a za oskrbnika nekega Ogra Döröcky-ja je izginil l. 1869. veliki zvon iz zvonika in bakreni žlebovi od notranjih grajščinskih streh. Ostala dva sta bila že ubita; večjega je ulil l. 1616. Elija Somrak, manjši je bil iz l. 1764. L. 1892. pa sta šla v Ljubljano v livarno, iz katere sta prišla nekoliko večja s čisto novima lepo donečima glasovoma ter bila dné 14. kimovca istega leta posvečena v grajski kapeli.

Brizinški škofje so vedno skrbeli, da je bila vsa zgradba v dobrem stanu. Prenovil in popravil je grajščino 56. škof, baron Jan. Frančišek Egker pl. Kampfing in Lichteneg, kateri je kot goreč in delaven mož škofijo vladal v l. 1695. do 1727. tako modro, da ga je papež Klemen XI. imenoval pravega pastirja svoje cerkve („verum suae ecclesiae pastorem appellavit“). Severovshodni del grajščine nad samostanom je dal z železnimi vezmi dobro prevezati in vse močno utrditi v letih 1716.—22. Isti škof je dal tudi l. 1709.¹⁾ na tolarje kovati svojo podobo in ta denar se je še ohranil. Bil je velik prijatelj zidarstvu in umetnostim. Bival je večkrat v Loki in je posvetil tudi grajsko kapelo. Kapucinskemu samostanu v Loki je poklonil ves potreben les za samostansko zgradbo; smeli so ga sekati v crngrobskih gozdih.

Leta 1803. je prišlo vse ogromno posestvo brizinških škofov v roke svetne oblasti in tako tudi Loka z grajščino in posestvom. Oskrbljevali so jo oskrbniki in sicer na tak način, da je bila vlada že l. 1864. prisiljena prodati grajščino z vsem posestvom, ako ni hotela imeti izgube. Loška grajščina je imela takrat še 902 orala in 661 □ sežnjev zemlje po raznih krajih, v mestu dvonadstropno hišo, mlin in žago s kovačnico na Poljanščici, lovstvo in ribštvo, stanovalska in gospodarska poslopja. Vse to je bilo cenjeno za 117.500 gld. Grajščino z vrtom je kupil grajščak in posestnik mnogih tovarn, gospod Fidel Terpinc, vitez Franc Jožefovega reda. Po njegovi smrti l. 1874. pa je prešlo to posestvo v roke gosp. Baumgartnerja. Ta lastnik je videl, da dandanes grajščine provzročujejo več stroškov, kakor donašajo dohodkov, zato je prodal l. 1891. grajščino z vrtom vred nunskemu samostanu v Loki za razširjenje samostanskih šol za deset tisoč goldinarjev. In tako

je prišla ta nekdam duhovska zgradba zopet v cerkveno posest. Odkar so bili svètni gospodarji lastniki grajščine, poslovali so c. kr. uradi v njej. Pri tleh, sèm proti kapeli, je imel davkarski urad pisarne, zgoraj pa sodišče in zemeljsko knjigovodstvo. Tik kapele v zgornjem nadstropju je prebival sodnik. Stran nad samostanom so oddajali tudi v najem, posebno letovičarjem, in grajski oskrbnik je ondi prebival. V stolpu sredi dvorišča so bile ječe za domače jetnike in tudi jetničar je imel tukaj stanovanje. Od l. 1864., odkar je bila grajščina v zasebnih rokah, donasala je blizu 1400 gld. najemniščine na leto.

Drugo posestvo so pokupili razni loški posestniki in sicer gozdove v Ljubniku in Crngrobu gosp. Guzelj, vulgo Balant; mlin, kovačnico z žago gosp. Gaber, ostale manjše kose pa še drugi. Tako se je razkosalo nekdanje veliko posestvo.

Nunski samostan je vso grajščino premenil in prenovil; sedaj skoro ni poznati več prvotne zgradbe. Mogočni stolp sredi dvorišča, ki je ponosno gledal čez drugo poslopje daleč na okrog, izginil je z zemeljskega površja, ker je bil neprikladen sedanjim razmeram in potrebam. Od kapele do okroglega stolpa pa je namestu prejšnjih hlevov in drvarnic vzrastla velika prav vkusno zgrajena sobana za razvedrilo samostanskim gojenkam. Notranjščina grajskega poslopja se je predelala in preustrojila za šolske sobe in potrebe. Na dvorišču se je dvignil nov zidan hodnik, da se gojenke tudi v zimskem času lahko izprehajajo po suhem in svetlem in ne preveč hladnem prostoru; ker se namreč lahko vse zapre in obvaruje prepaha. Da je grad združen s samostanom, napravili so čisto novo zgradbo s prostornimi stopnicami. Tudi grajski vrt se je strnil s samostanskim in je obkrožen z visokim zidom. Lahko rečemo, da takega samostanskega zavoda, tako zračnega, tako svetlega, prostornega in vabljivega, ne nahajamo v naši državi.

3. Staro-loški grad.

Valvazor pravi v svoji knjigi: „Die Ehre des Herzogthums Krain“ (III. 11., str. 16), da se izvaja ime gradú „Staraloka“ (Altenlack) od nekega stolpa, ki je stal na mestu, kjer je sedaj grad sezidan, in sicer še predno je bilo zgrajeno mesto. Nekdam so imeli navado postavljati trdnjavice ondi, kjer so bile večje naselbine, zato je bila morda taka trdnjavica tudi tukaj. Pa bodisi tako ali drugače, gotovo je ta stavba iz daljne preteklosti, kar se lahko opaža na vsej zgradbi. Ne vemo pa, kdo bi bil sezidal ta grad; najbrže škofje sami, zakaj že v l. 1291. do 1318.¹⁾ se bere v starih listinah, da so imeli

¹⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. I. 1849., str. 90.

¹⁾ Zahn: Cod. dipl. A.—Fr. III.

svoj dvor v Stariloki (curia episcopi). V isti dōbi se omenja tudi neki plemenitaš starološki, namreč „Pirnmost de Altenlok“, kateri je najbrže oskrboval škofovi dvor in posestvo.

Starološki grad stoji prav lepo in prijetno na južni strani župne cerkve. Grajščinsko pročelje je obrnjeno proti vshodu. Vse poslopje ima obliko čveterokota, četudi je proti jugu nekoliko nepravilno. Na južni strani gradú se razprostira prav dobro urejen vrt s sadnim drevjem, pa tudi raznovrstnimi domačimi in ptujimi cveticami. Župna cerkev je v vseh večjih praznikih vesela in hvaležna priča, kako bogato zalogo najizbornejših cvetic ima grajski cvetličnjak.

Grajščina ima na južnovshodni strani okrogel stolp, ki je nekoliko višji od drugega poslopja in je nekdam služil za obrambo proti sovražnikom. V sredi južne strani je zgradba nekoliko izmaknjena venkaj, kakor nekak stolpič; pred pročeljem pa je na vsakem koncu okrogel majhen stolpič; v teh so bile nekdam skoro gotovo ječe za malopridneže. Dne 5. vel. srpana l. 1890. je treščilo v južnovshodni stolpič, da je pogorel, a danes je ves prenovljen. V sredi med njima je dandanes gospodarsko poslopje. — Grajščina je razdeljena v dve nadstropji. Prvo je za stanovanje, v drugem pa je krog in krog po vseh sobah bogata zbirka starinskih umetniških izdelkov in jako lepih slik, izmed katerih se smejo nekatere prištevati pravim umotvorom. Po hodiščih se nahajajo na platno slikane podobe nekaterih prejšnjih posestnikov. V velikem stolpu pa je odbrana soba tudi za stare popolnoma kmečke domače izdelke. Zares dragoceno zbirko starinskih del hrani grajski muzej, katerega je pač vredno ogledati. Na dvorišču pri izhodu na vrt zapazimo veliko leseno podobo, bronsovan in prenovljen kip sv. Jurija na konju, kateri je bil nekdam v velikem oltarju prejšnje starološke cerkve.

Nekdam je bilo tukaj mnogo drugače, kakor je dandanes. Valvazor nam kaže tudi sliko tega gradú. Ta nam svedoči, da je bila grajščina nekoliko večja mimo današnje. Na zapadni strani je stal tudi še jeden tak okrogel stolpič, kakoršna sta dandanes še ob gospodarskem posloju. Okrog grajščine je bil globok in z vodo napolnjen jarek, najbrže izprva napravljen zaradi obrambe, pozneje pa je bil ribnik. Dandanes se vidi ta jarek le še na južni strani, drugod je zasut. Tudi so nekdam hodili mimo grajščinskega pročelja proti mestu, a neki posestnik je napravil okoli grajščine v tem stoletju zidano ograjo.

Ko opazuješ grajščinsko zgradbo, vprašaj se nehoté, ali morda ni bilo tudi tukaj kapele? Res je bila in sicer sredi grajščine; zaznava

se še na zapadni strani, kjer so sedaj sobane. Bila je prav prijazna in mična, posvečena svetemu Jožefu. Leta 1704. se bere o njej. Jako prav bi bilo, ko bi se obnovila in to tem bolj, ker je sv. Jožef patron Kranjske in v bližini ni nobenega svetišča, posvečenega na čast temu velikemu pomočniku v dušnih in telesnih potrebah.

Ta starodavna, nad 600 let stara grajščina je bila nekdam last slavnih kranjskih plemičev, grofov Lambergov¹⁾, kateri so brizinškim škofom v Loki službovali kot glavari in oskrbniki loškega gospostva. Tako je zabeleženo, da je bil leta 1469. Jurij starejši pl. Lamberg glavar loškega gospostva. Ta je istega leta kupil posestvo Kamnik od rodovine Kreigove. Jurij mlajši pl. Lamberg je bil pa l. 1445. deželni namestnik (Landesverweser, praetor provinciae). Jakop pl. Lamberg je bil l. 1485. loški oskrbnik. Pozneje nam je znan Jožef pl. Lamberg, tudi „Landesverweser in Krain“ l. 1519. in Viljem pl. Lamberg se mnogokrat bere v starih fevdnih pismih. Slavnih mož te rodovine je še mnogo, toda omenjam le še Andreja pl. Lamberga, kot posestnika starološke grajščine. L. 1529. je bil „Landesverweser in Krain“ in l. 1538., v ponedeljek po sv. Martinu, je bil na Dunaju z drugimi velikaši vred pri posvetovanju. L. 1542. pa je ravno ta prodal starološko grajščino vitezu Viljemu Raspu. V grajščini se nahaja še nekaj slik od poznejših Lambergov, kakor od Leopolda leta 1648., od Jurija Bonfrida, slavnega moža svojih dnij, leta 1666., in tudi od škofa Žige pl. Lamberga, kateri je prvi vladikoval v l. 1463.—88. v Ljubljani.

Viljem pl. Rasp²⁾, posestnik starološke grajščine, je bil oženjen z Nežo pl. Siegerstorfovo. Ženitovanjsko pismo se je spisalo na pergamentu v nedeljo po prazniku izpreobrnjenja svetega Pavla leta 1531. Njegovo ime se bere v mnogih fevdnih in drugih pismih. Bil je tudi „Landesverordneter“ in umrl leta 1562. Sin njegov, Viljem pl. Rasp, je bil pa oženjen, kakor svedoči ženitovanjsko pismo z dne 26. grudna l. 1599. z Lucijo roj. Meeres pl. Weissenthurmovo. Omenja se tudi kot loški meščan. Sin njegov je bil Jan. Jurij pl. Rasp, porojen 1. vel. travna l. 1624. v mestu. Imenuje se gospod „ab Ostrebiz, Altlack et Lustthal“ in je opravljal v Loki službo žitničarja v l. 1672.—82. Imel je več otrok, a omenjam le Maksimil. Leopolda, kateri se je porodil v mestu dne 19. listopada l. 1673. ter je bil pozneje slavni kam-

¹⁾ Beri daljšo razpravo o Lambergih v Letopisu Mat. Slov. l. 1888., str. 190—203.

²⁾ Mittheil. d. h. V. f. Kr. l. 1851.

niški župnik in je umrl sloveč zaradi svetega življenja.

Iz te rodovine so nam znani še drugi možje, kakor Baltazar pl. Rasp v l. 1563.—84. Dné 12. mal. srpana leta 1583. ga nadvojvoda Karol imenuje za deželnega svetovalca; bil je dalj časa „Landesverordneter“. Pavel pl. Rasp, loški oskrbnik v l. 1510.—22., katerega je cesar Maksimilijan I. dné 18. mal. travna l. 1518. imenoval za deželnega svetovalca. Jan. Ljudevit pl. Rasp v l. 1625—60., Seyfried pl. Rasp leta 1541., in preje še Viljem Gotthold pl. Rasp, kateri je bil tudi loški oskrbnik in je umrl 54 let star l. 1530. ter je pokopan v mestni župni cerkvi sv. Jakopa pred tedanjim oltarjem Matere Božje ali pod sedanjo prižnico. Tako nam pravi napis okoli plošče ž njegovo izklesano podobo, katera je bila nekdanj kot pokrivalo njegovega groba, sedaj pa je vzdana na dvoru starološke grajščine pri tleh, odkar so napravili novi tlak v mestni župni cerkvi.

Poprej omenjeni Jan. Jurij pl. Rasp je najbrže to grajščino prodal in sicer Mihaelu Papler-ju, kateri je dné 22. listopada leta 1636. zapustil desetino od dvanajstih kmetij in drugih dohodkov v žirovski župniji bratovščini presvetega Rešnjega Telesa v Loki. Tam se bere kot „plemeniti gospod starološki“, kateri je leta 1627., kakor smo že omenili, ustanovil v mestu deško šolo z dvema razredoma, katera popreje še ni imela lastnega poslopja. Bil je jako imovit, radodaren in pobožen mož. Njegovi sinovi so bili Baltazar, Janez in Jakop, izmed katerih se Janez kot posestnik starološke grajščine podpisuje „praenobilis Dominus“, Jakop pa „perillustris Dominus“. Jakopu se je porodil dné 15. listopada leta 1656. sin Janez Franc, kateri se je posvetil zdravilskim vedam. Bil je doktor modroslovja in zdravilstva in l. 1692. je dal na svetlo¹⁾ kot „academicus operosus“ v Ljubljani dvoje pesniških del na Marka Gerbca. Od Paplerjev je starološka grajščina prešla v posest Pečoharjem pl. „de Schöffarth“, kateri so imeli tudi dvorec v Šefartu (kakor smo omenili že poprej na str. 182). Tukaj naj navedem le še nagrobni napis, ki se bere na spominski plošči Marka Pečoharja ž njegovo podobo vzdano na starološki cerkvi. Glasi se v latinščini tako-le:

Nobilitate Orti — Nec Marte Resistere Morti — Possunt Extinctus — Testatur Qui Iacet Intus.

To bi se po naše tako-le glasilo: „V grobu ležeči rajnik nam priča, da še celo plemenitaši se tudi z vojsko ne morejo ustavljati smrti.“ — Od Pečoharjev so pa Škrli (Scarlichii) naj-

brže podedovali to posestvo, kakor tudi posestvo v Šefartu. Znana sta nam posebno dva, ki se podpisujeta „Dominus illustrissimus“, v Stari Loki in sicer France Karol l. 1640. in pa sin njegov France Ljudevit r. v mestu dné 20. vel. srpana l. 1669., kateremu je kumoval Janez Pečohar pl. „de Schöffarth“. P. Jakop Škrli, jezuit, je bil učen in pobožen mož, kateri je l. 1673. umrl v Ljubljani v sluhu svetosti. Bil je izvrsten redni pridigar v ljubljanski stolici in je znan kot pisatelj nabožnih del. Parapat¹⁾ ga šteje med Kamničane, a je najbrže Ločan.

Tudi plemenitaži „de Siegersdorf“ so bili nekaj časa posestniki starološke grajščine. Znanih je več mož iz te rodovine²⁾, kateri so bili tudi v službi brizinških škofov. Jurij Siegersdorfer se bere l. 1502. kot žitničar loškega gospostva in najbrže tudi oskrbnik, ker l. 1490 do 1491. je delal račun o tem, kar je izdal v Loki. Baltazar Siegersdorfer je bil l. 1515. žitničar, pozneje leta 1526.—29. pa je bil tudi oskrbnik. Lenart pl. Siegersdorf je bil v letih 1541.—70., Filip pl. Siegersdorf pa v l. 1572.—84. oskrbnik in žitničar, poslednji več let. Oba se podpisujeta kot plemenitaša „zu Grosswinklhorn und Schrottenthurn“. Kristijan pl. Siegersdorf se je l. 1628. odpovedal svojim podedovanim pravicam gledé na desetino v grajskem vrtu v Loki na korist brizinškemu škofu za vse večne čase. Omenja se tudi Volbenk Jakop pl. Siegersdorf v l. 1647. Iz te rodovine nahajamo tudi dva duhovnika. Jeden je Ivan Lenart pl. Siegersdorf, župnik loški okoli l. 1546.—1562., in Erhard pl. Siegersdorf, l. 1564. župnik poljanski. L. 1635.—37. se čita Ivan Franc pl. Siegersdorf kot „Verordneter in Krain“. — Proti koncu 17. stoletja pa je bil čisto nov rod gospodar te grajščine. Znan je Gothard Janez Lukančič pl. „ab Härtensfels et Altenlaak“. Podpisuje se „perillustrissimus Dominus“. Žena mu je bila Marija Cecilija r. Fürenpfeilova de Pfeilhaimb, s katero je imel več otrok. Leta 1705. je dal na svetlo knjigo, v kateri so popisani vsi kranjski plemeniti rodovi tedanjih dni. Brat njegov je bil Ivan Pavel Lukančič „ab Altenlaak“ in je imel za ženo Ano Marijo; med drugimi otroki se je Franc Ignacij posvetil duhovskemu stanu. Porodil se je 12. malega travna leta 1716., bil doktor modroslovja in dal na svetlo: „optica colorum“ l. 1745. Umrl je dné 27. listopada l. 1758. v loškem mestu. Oče teh dveh posestnikov in prvi posestnik v tej ro-

¹⁾ M. Pohlin, l. c. stran 58. Valvazor II. knjiga 6., stran 359. Letop. Mat. Slov. 1876. str. 142.

²⁾ Morda so izvirali iz Žiganje vasi (Siegersdorf) v krški župniji pri Tržiču, da so prejeli potem svoj priimek.

¹⁾ M. Pohlin: Bibl. Carniol. 1862, str. 39.

dovini je bil Gabrijel Lukančič, kateri je umrl 63 let star dné 30. grudna 1683. ter je pokopan v starološki cerkvi v družinski rakvi. On in njegov sin Jan. Gotthard sta bila c. kr. deželna svetovalca in jako veljavna moža. V grajskem muzeju nahajamo sliki Gregorija Lukančiča pl. Hertenfelškega, kateri je bil 34 let star pod Ferdinandom II. vojni komisar v friulski vojski in pred Kanižo leta 1592., in Andreja Lukančiča, kateri se je porodil dné 24. listopada l. 1579. umrl pa 9. rožnika l. 1652.

Nekako sredi preteklega stoletja pa je imela to grajščino in njeno posestvo rodovina Erberg. L. 1731. se že čita Volbenk Adam baron Erberg, l. 1713. baron. Marija Ursula Erberg in leta 1721. Josipina Leopoldina „ab Erbergkh“. Vsi ti so radi kumovali, in so torej večkrat zapisani v krstnih knjigah. Od njih pa je v drugi polovici preteklega stoletja kupil posestvo z gradom vred Jožef Demšar, kateri se podpisuje „nobilis Dominus“ kakor ga nahajamo leta 1782, „de Dembscher“. Za drugo ženo je imel gospo iz Hohenwartove rodovine:

Ivano Ksaverijo od l. 1786. Imela sta več otrók. Ta je predelal l. 1784. klet, potem pa je hotel vse posestvo prodati na drobno, videč, koliko stroškov napravljajo take zgradbe, a vitez Friderik Anzelm pl. Strahl, c. kr. stotnik lovskega polka, ga pregovori, da ostane vse posestvo skupno. To je potem kupil on sam za primerno ceno. Ko pa je dné 15. grudna leta 1821. umrl 37 let star za vodenico, podedoval je to posestvo njegov sin Edvard pl. Strahl. Ko je kot svétnik c. kr. deželnega sodišča stopil v pokoj, prenovil je grad prav lepo in ga obkrožil z ograjo. Tudi je dal zasuti jarek krog poslopja na zapadni strani in še marsikaj predelal, posebno pa je uredil in pomnožil svoj muzej z raznovrstnimi slikami znamenitih umetnikov. Po njegovi smrti l. 1884. je prevzel posestvo njegov sin g. Karol pl. Strahl, c. kr. dežel. sodišča svétnik v Ljubljani. Vse grajščinsko posestvo ima dandanes 138 oralov 429 □ sežnjev, v sedmih katastralnih občinah, ki so te-le: Staraloka, Loka, Dorfarje, Staridvor, Suha, Sv. Ožbolt in Peven. (Dalje.)

Črtice z avstrijskega juga.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Predno zapustiva Sarajevo, pogledja samo še nekoliko, kako deluje glavno mesto za prosveto in izobrazbo bosanskega naroda.

Omenil sem že velikansko katoliško semenišče, ki se sedaj gradi, in ponosno, v jutrovskem zlogu zgrajeno šerijatsko šolo, ponos mohamedanom bosanskim. Razven te imajo mohamedani še mnogo zasebnih nižjih šol, v katerih se uči koran. Omenil sem tudi muzej, ki ima prevažne zgodovinske spominke. Govoril sem o prekrasni, v ruskem zlogu zidani stolnici razkolnih Srbov. Nadbiskup ali metropolit skrbi s precejšnim številom razkolnih svečnikov za duševne potrebe pravoslavnih Bošnjakov.

Vlada „zemaljska“ se dosti trudi za pouk: ljudska javna šola, učiteljska pripravnica, višja gimnazija je temu dokaz. Vse tri stavbe so nove, istinito že po vnanje lepe; zlasti pa me je zanimala gimnazija, zidana l. 1890. po najnovejših zahtevah. V prostorni zgradbi je poskrbljeno za vse, kar se dandanes zahteva od takega zavoda. Med drugimi sta mi bili posebno všeč fizikalna dvorana in pa telovadnica. Gledé na učila pa se vendar-le vidi, da je stoprv začetek; kar pa nikakor ni čudno, ako pomislimo, da je prej gimnazija deset let potovala iz „kuće

v kučo“, dokler ni dobila lastnega doma. Ravnatelj, Slovenec iz Belokrajne, ima prav primerno stanovanje v gimnazijskem poslopju. Ž njim so baje tudi gospodje profesorji večinoma Slovenci. Dijaštvo je jako različno, kakor mesto samo. Gotovo je malo enakih zavodov, kateri bi imeli štiri veroučitelje, kakor je tu v Sarajevu. Dijaki so namreč katoličani, razkolniki, mohamedani in židje.

Ljudske deželne šole so skupne za vsa verstva, kar seveda nikakor ni hvale vredno. Mohamedani n. pr. kaj malo pošiljajo svojo deco v te šole, dobro vedoč, da mora biti prava in trdna vzgoja pred vsem verska.

Katoličani pa storé v Sarajevu največ za omiko. Vrli „franjevci“ imajo tu že od nekdanj velik samostan. V njem biva sedaj tudi provincijal, izvrstni, vedno veseli in šaljivi o. Andrija Buzuk. Poslednji čas so si napravili prav dično veliko hišo, v kateri bodo skupno vzgajali svoje novince in jih lahko pošiljali za bogoslovski nauk v osredno nadbiskupsko semenišče. Franjevska cerkev ni velika, a je čedna in najstarejša v Sarajevu. Bila je župnijska in ob enem škofijska stolna cerkev, dokler ni bila zgrajena prekrasna katedralka, pri kateri imajo kranjski Slovenci lep pomnik — šest milodonečih zvonov. Ti zvonovi so se namreč napravili po milo-

Bosanske noše.

darih, nabranih po Kranjskem. Pojó pa samo ob največjih praznikih. Rad bi bil čul njihove ubrane zvoke, katerih ne morejo dosti prehvaliti kristijani.

Na „Banjskom brijegu“, precěj visoko na severozahodni strani Sarajeva, je jako prostorna hiša „crnih sestara“, kongregacije sestrá božje ljubezni, katerih materina hiša je na Dunaju. V njej imajo veliko dekliško šolo — osemrazredno nemško in šestrazredno hrvaško. Sara-

jevo ima mnogo uradnikov in vojakov, ki zahtevajo za svoje hčere večinoma nemške izobrazbe. Naseljene so te sestre tudi v Tuzli. Povsod delajo prav koristno in uspešno za katoliško omiko. Katehet jim je bil slovenski Korošec, ravnatelj pa jim je Slovenec, kanonik in arhidijakon vrhbosanski, dr. Anton Jeglič. Ravno tako izvrstno delujejo „bele sestre“ ali „milosrdnice“ (usmiljenke) niže v mestu; kjer imajo tudi mično cerkvico. Usmiljenke so prišle v Sarajevo, kakor smo že čuli, še pod turško vlado. Večinoma so Slovenke s prednico vred. S svojim vzgledom in delovanjem so si pridobile spoštovanje v vseh slojih sarajevskega občinstva.

Katoličanstvo tukaj hitro napreduje po svoji notranji sili, če tudi se mu ustavljajo neprenehoma mnoge ovire. Bog daj, da bi še krepkeje rastlo in se živahno razcvetlo v prid Bosanstvu. Bog daj, da bi se Bosna povzdignila pod avstrijskim žezlom in ne izgubila tega, česar ji ni vzela niti turška sila — slovanske narodnosti!

Sedaj pa se posloviva od Sarajeva. Doživel sem tu prav prijetne trenutke; nadejam se, da tudi čitatelja nisem dolgočasil. Hajdi v „kršno“ Hercegovino!

V nedeljo ob 7. uri zjutraj me je odpeljal vlak s koldvora sarajevskega. Zadnji, z Bogom! prečastnemu gospodu, ki me je le-sem spremil, in že se pomičeva po znanem sarajevskem polju. Drkneva čez Miljačko mimo Stupa, čez Željeznico mimo Ilidža, čez Bosno do postaje Blažuj. Še jedenkrat si pokličeva v spomin važne dogodke, ki so se vršili na tem kraju v daljnih in bližnjih stoletjih, predno se nama zapre pogled na zgodovinska tla vrhbosanska. Spenjava se više in više skozi lepo gozdnato dolino. Železnica je narejena strmo: zaradi tega mora pomagati sredi parnega stroja posebno zobčasto kolo, ki se vjema z zobčasto šino, položeno sredi tira. Polagoma

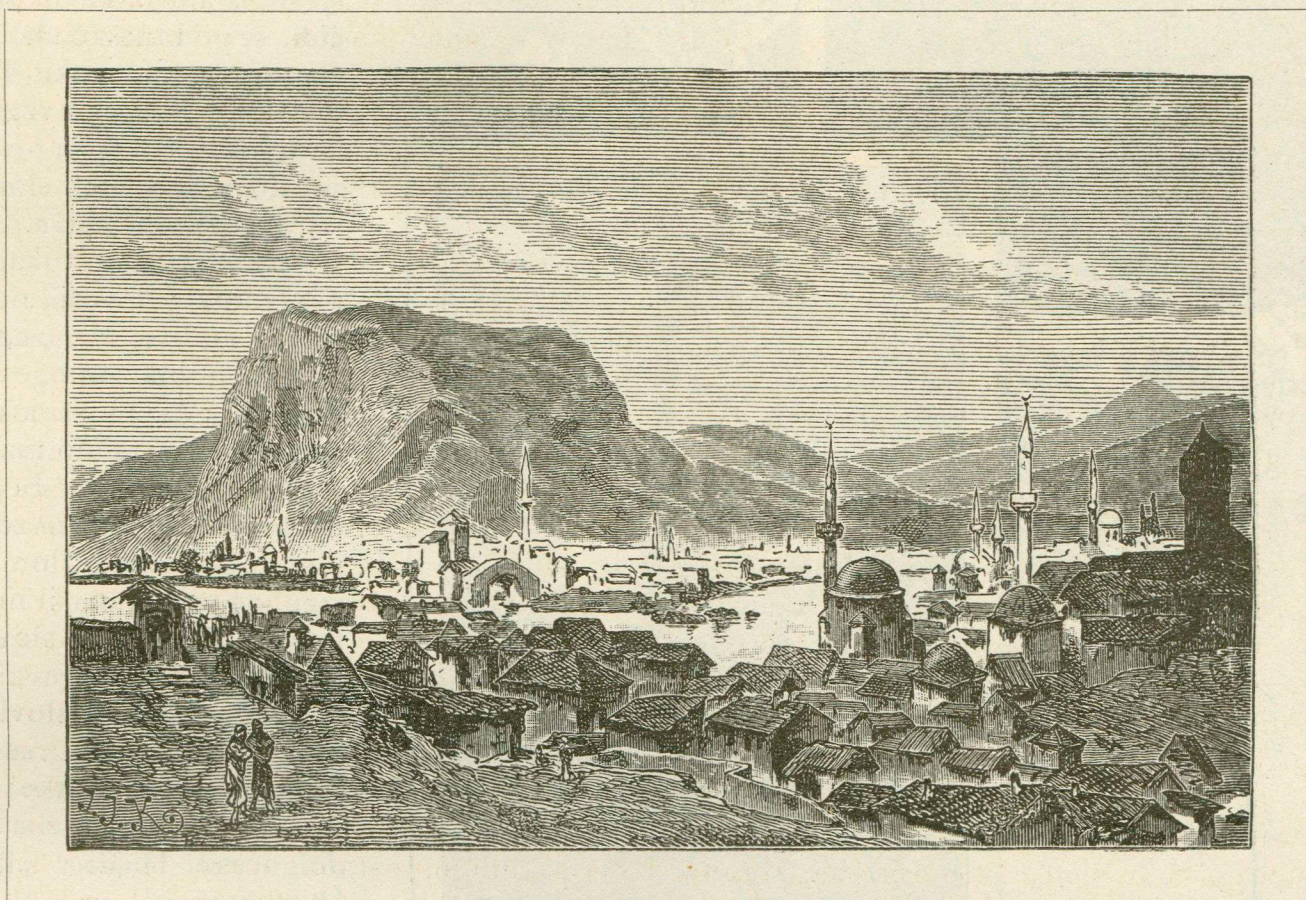
se dvigava proti obraseni Ivan-planini, ki je znamenita iz ustaških bojev v l. 1876.—1878. Tudi marsikak naš rojak-vojak jo je prekoračil v poznejših letih. Odprla se je ta železnica šele l. 1890., a ima veliko prometa, ker veže glavno mesto Sarajevo z Mostarom in dalje z morjem. Tudi danes je občinstva prav mnogo na vlaku, zlasti je dosti izletnikov, ki hité iz „prašnega“ Sarajeva na krasno Ivan-planino naužit se dobrega gorskega zraka.

Postaja Ivan-planina je blizu vrha; le še skozi kratek predor, pa se nižava proti zahodu v dolino Neretve-reke. Vodi naju pot strmo nad reko; grozno je gledati nizdol v sto in sto metrov globoko strmo dolino, a nad nama se

dvigajo na mnogih krajih pečine visoko proti nebu. V sredi med temi vrhunci in prepadi je večča roka človeška izklesala trdi skali v bok varno pot parnemu stroju.

Po 61 km dolgem potovanju se nama prikaže Kónjica med strmimi gorami ob reki Neretvi. Njene džamije, razkolna cerkev s stolpom in nekatera prav čedna poslopja, narejena od naših vojakov v vojaške namene, nas pozdravljajo. V Kónjici je katoliški župnik; nizek zvonik kaže njegov dom. Pravo cerkev pa še pogrešajo tamošnji katoličani.

Vlak je čakal tu nad jedno uro, ker je v Kónjici obed za potnike. Podvival sem se pokrepčati, da bi mogel še nekoliko ogledati si

Mostar.

mesto. Čudil sem se starodavnemu, krasno obokanemu mostu nad penečo se reko, ki grozno razsaja valeč se ob strmih pečinah; gledal sem nasade rodovitnih vinogradov, ki rodé znano kónjiško kapljico; hvalil sem lepa nova poslopja.

Lepo mesto, koliko si izkusilo trpljenja, koliko videlo krvi od časov mogočnih svojih rojakov Hraničev in Vukčičev, pod oblastjo divjih Turkov, pa do današnjih dnij! Ti, veličastni most, kaj bi pač mogel pripovedovati o trumah, ki so se drvile čez tvoj hrbet!

Pa idiva naprej med kršnim skalovjem hercegovskim, ki je rodilo toliko pogumnih junakov za „krst častni in slobodu zlatnu!“ Zanimiva

je pot. Pri Kónjici so se gore nekoliko razmaknile, a od todi dalje se bolj in bolj zožujejo ob reki, ki se tu obrne proti zahodu; ob izlivu reke Rame se zavije zopet južno mimo Jablanice do Mostara. V tem kotu, kjer se družita reki, stoji visoka Prenj-planina. Tu je bilo poglavitno zbirališče vstajnikom zoper Turke, a pozneje tudi zoper Avstrijo. Pa ga tudi ni lahko kraja, ki bi se dal tako dobro braniti, kakor te visoke pečine in globoki prepadi. Ob železnici vidiš jako mnogo razdrtih koč — žalostna znamenja, da je tu tekla kri in razsajal požar v letih 1876.—1878.

Rama-reka priteka od severozahoda. Rad bi bil stopil v njeno dolino, ko bi bila prilika;

saj je bilo njeno romantično zakotje nekdanj mogočna bosanska banjevina, ki je dala za nekaj časa ime celi Bosni. Pri izlivu imenovane vode v Neretvo je postaja Rama. Neretva se je zajedla globoko v skale; v prejšnjih časih si je izdolbla tudi v širjavo velike votline; ljudje jih rabijo sedaj za bivališča. Streha je že napravljena, stene so tudi trdne; samo še v sprednjo stran se napravi stena z vrati in okni, pa imaš 'kučo' boljšo, nego jih je mnogo po Bosni in Hercegovini. Bivajo pa v teh prirodnih hišah ne samo cigani, ampak tudi domačini z živino vred.

Od izliva Rame naprej gresta deželna in železna cesta večinoma vspored proti postaji Jablanici. Istinito zanimiva je ta črta. Železnica se vije na desnem bregu reke visoko nad vozno cesto po izdolbini, napravljeni v bok visocih pečin. Če si slab v glavi, zvrtil se ti, ako zreš v globino peneče se reke. Pri Jablanici, kjer je velika vojašnica, prestopi železnica reko, vijoč se skozi visoko pečevje, kateremu je močna človeška roka prevrtala drob. Dolina je vedno bolj slikovita. Neretva poteka med skalami sedaj sem, sedaj tje, zajeda se, izpodjeda, dela tol-mune, skače čez pečine, peni se, bobni. Cesta, železnica in voda imajo komaj prostora v tej ožini. Prvi dve se morata često globoko zaje-dati v gorsko osrčje, katerega vrhunci kakor orjaški stražniki na obeh straneh kipé visoko proti nebu, da jim skoro ne vidiš vrha. Železnica si je morala mnogokrat, jedenkrat pa celó cesta prevrtati prehod skozi gorsko skalovje. Kjer se zvija cesta na desni, tam je železnica na levi besneče reke. Tem divjim krasotam se pridružujejo še manjši in večji slapovi, v katerih padajo z gorskih višin v Neretvo na desni in levi manjši pritoki. Mnogo jih zapazi oko iz železničnega voza. Gotovo je malo železničnih prog, ki bi imele take prirodne krasote, kolikor jih ima ta.

Prispela sva do postaje Gabrovice na desnem bregu, 6 km dalje v Drežnico pri izlivu potoka Drežanke, ki lije iz divje dolbine v Neretvo; zdrčavša mimo Raške gore vidiva, da se proti zadnji postaji „Vojno“ dolina zopet odpira. Polje je videti dokaj rodovitno, vinogradi, oljke, smokve in tobačni nasadi se nama smehljajo. Vidi se tudi neka džamija in zvonik krščanske cerkve.

Nasproti se nama blesté nove vojaške utrdbe nad Mostarom; še nekaj trenutkov in že drčiva mimo velikega severnega vojaškega šotorišča, kjer leto za letom rastó nove zgradbe v vojne namene. Tu zakliče sprevodnik: Mostar! Radostno pozdraviva ta glas; deset ur trajajoča vožnja naju je utrudila, dasi je bila sicer dosti zanimiva.

Potovalcu po ptujih krajih ni nobena reč prijetnejša, kakor da dobi prijaznega znanca, ki ga sprejme ter mu ljubeznivo razkaže znamenitosti dotičnega kraja. Tako srečo sem imel tudi jaz. Sporočil sem že iz Sarajeva gospodu naredniku P., svaku svojega prijatelja V., da dojem v Mostar. Gospod me je čakal na kolo-dvoru ter me brž povêdel v hôtel „Narenta“ ob desnem bregu Neretve-reke. Prispela sva tjekaj po lesenem mostu, na katerega koncéh se je blestel nemški napis: „Schritt!“ Koliko ljudij pač umeva ta napis!

Oddal sem svoje reči, poskrbel nekoliko za telesne potrebe, katere je potolažilo izvrstno mostarsko vino in vkusna postrv iz mrzle Neretve. Za Mostar sem si bil odmenil le malo časa, zato ga nisem smel nikakor zapravljeti. Brž po malem kosilcu sem radovoljno sprejel ponudbo postrežljivega gospoda narednika, da me spremi po mestu ter mi ob kratkem pokaže njegove znamenitosti.

Prehodila sva nekoliko ulic, da sem dobil splošen pregled in si ustvaril nekako sliko hercegovske stolnice.

Mostar leži ob Neretvi 59 m nad morsko gladino. Vshodno se dviga visoko nad njim plešasti Podvelež, zahodno pa Hum; v dolu med njima, pa tudi po bokih teh gorá se razprostira mesto obkroženo od različnih manjih in večjih gričev. Poglavitni del mesta je na levem bregu Neretve; manji, predmestje Zahum, pa na desnem. Vežeta ju dva mosta: prej omenjeni novi za vozove, in južni stari, ki je zaprt vozovom. Dasi se je tu zadnja leta jako mnogo gradilo, zlasti vojaških in drugih javnih poslopij, dasi so se napravile različne nove ceste in ulice, ima Mostar vendar-le še vedno precèj jutrovski značaj. Turška nesnažnost po ožjih ulicah, ono vrvenje po „dučanih“, 42 džamij z visokimi munarami — to je lice, kakoršno je videti po drugih balkanskih mestih. Pri munarah mi je opomniti, da so mnogo lepše nego po Bosni; niti v Sarajevu nisem videl tako lepih. Preljubko imajo ti vitki stolpiči ob vrhu in v sredini izrezljane krone. Nedvomno izvira to iz bližnje Italije in od njenih spretnih zidarjev. Tudi kameniti spomeniki na mohamedanskih pokopališčih so dokaj znameniti.

Pripovedovali so mi, da so mohamedani tu bolj odločni, bolj goreči za svojo vero, da znajo potegovati se za svoje pravice; nikakor ne pusté, da bi se prekopavala njihova grobišča. Ravno s tem pa baje preprečijo marsikaj dobrega; n. pr. nemogoče bi bilo tu napraviti park na mohamedanskih pokopališčih, kar se je zgodilo v Sarajevu.

Popniva se proti Podveležu! Tu vidiva prekrasno pravoslavno cerkev z biskupskim dvor-

cem. Odprta je; lahko jo pogledava zunaj in znotraj. Zgraditi jo je dal baje ruski car Aleksander II., kakor v Sarajevu. Zidana je tudi v istem rusko-bizantinskem zlogu. V njej počiva l. 1888. umrli srbski metropolit Leontij pod prelepim mramornatim spomenikom. Napis, ki oznanja njegovo slavo, ima vsaj desetkrat besedo „srbski“. Všeč mi je bila prijaznost srbskega cerkvenika, ki mi je pravil, da je njihova cerkev vedno odprta, — čisto drugače, kakor v Sarajevu. Vzrok temu je menda mostarski nadbiskup sam, ki je prav goreč mož. Bog daj tej cerkvi res mož plemenitih, ki bodo imeli voljo spoznati in pripoznati resnico!

Izpred te cerkve je kaj diven razgled po mestu, posebno še na levo stran v Zahum, kjer nas pozdravljajo različne katoliške in druge stavbe. Stopiva tjakaj, a hodiva počasi, da se nekoliko ohladiva, zakaj vročina je v tako nizkem kotlu neznosna.

Treba nama iti čez južni stari most. Za Mostar je to gotovo znamenita stavba. Vspenja se z jednim samim 35m širokim lokom čez strugo Neretve reke. Voda se drvi divje skakaje med mogočnimi skalami, katere kot orjaške podrtine deloma obrobajo bregova, deloma pa leže sredi brzega toka. Nad vodo ima most 19m višine; pravili so mi pa, da včasih reka naraste tako, da se obenj zadevajo večje reči, katere odnaša s seboj. Stotine let je služil ta most različnim potrebam mestnih prebivalcev, dandašes pa je zaprt voznemu prometu — pa bi bilo tudi jako težavno vlačiti čez strmi njegov hrbet težke vozove —, služi le še pešcem za prehod kot starodaven spomenik žalostnega nekdanjega turškega gospostva. Zove se često „rimski“ most; a Rimljani ga pač niso zidali. Trdé, da so ga zgradili šele pod turško vlado okoli l. 1500. italijanski zidarji. Ob obeh straneh mosta štrlé stari turški stolpi, ki pa ne bodo dolgo čakali, da razpadejo.

Prekoračivša most sva v Zahumu. Ta mestni del je po večini katoliški, radi tega vidiš ravno tu lepe zgradbe, služeče katoliškim namenom.

Poglejva najprej župnijsko cerkev.

Nekako isti čas, ko je ruski car zidal razkolno cerkev, dal je sultan prostor za katoliško. Temelj so ji položili l. 1866. Neumorno se je trudil O. Bakula, za njim pa sedanji župnik fran. Nikola Šimunović, da napravi dostojno zgradbo. Posvečena je cerkev sv. Petru in Pavlu; ima tri ladije, dolga je 45.5m in široka 20.5m. Splošno ugaja ogledovalcu. — Župnišče je zgrajeno leta 1870. Dokler ni vlada napravila javne ljudske šole, učila so se katoliška deca v tem poslopju; radi tega je precěj veliko.

Dolgo so premišljevali, želeli, pisarili „franjevci“, kako bi si napravili v Mostaru samostan,

da bi se v njem izobraževali mladi kleriki za Hercegovino; imeli so namreč doslej samo dva samostana v celi deželi. Tako delo v Hercegovini ni mala reč, saj vemo, da so hercegovski katoličani večinoma ubogi. Odločnost in vstrajnost je premagala slednjič vse težkoče; sedaj imava pred seboj velikansko zgradbo précej zraven cerkve — novi samostan, katerega je sezidal l. 1891. prej imenovani župnik „franjevca“ Nikola. Gotovo je malo frančiškanskih samostanov po svetu, ki bi bili zidani tako vkusno, porabno in v toliki veličini.

Ne daleč od tod je zgradba usmiljenih sester. Leta 1872. so prišle semkaj skozi Dalmacijo. Težak je bil posel, a s pogumom in zaupanjem v božjo pomoč so kmalu dosegle toliko, da je njihova šola zaslovela daleč na okrog. Celó iz Metkovića pošiljajo imovite družine svoje hčere v mostarsko šolo. Koliko dobrega so storile v dvajsetih letih hčere krščanske ljubezni!

Obrniva se zopet v doljnje mesto. Prekrasni vrt okrožne oblasti je pred nama; kaže nama, kaj se dá doseči z umom in vstrajnostjo v teh južnih krajih, katere je Bog po nižavah tako blagoslovil. Onostran Neretve pa je nama že znani hôtel „Narenta“ — veliko novo poslopje na bregu brze reke s prelepim vrtom; smel bi pač stati v vsakem mestu. Razven njega so še druge nove stavbe, ki so precěj odičile lice nekdanji prestolnici hercegovski n. pr. hôtel Orient, javna ljudska šola, gimnazij. Kreniva vnovič proti zahodu! Ne daleč od mesta je „Vukodol“, kjer je biskupski dvorec; zgradil ga je prejšnji biskup Barišić sredi vinskih goric. Istinito lepo stališče; od tod pregledaš Mostar, ki se belika pred nama, zlasti oni del, ki se vzdiga proti Podveležu. Omenil sem vinskih goric. Te vam dajejo vina, drugačna kakor naši dragi dolenski griči. Močno je in sladko, bodisi belo ali črno. O tem so mi zlasti pričali nekateri kranjski „Janezi“ zidarji, ki so v Zahumu pri kupici mostarčana prepevali domače gorenjske pesmi, le predobro kažo, da jim je vinska moč zlezla že v glavo. Bolji užitek sem imel v hladni senci na vrtu neke turške kavarne, v katero me je povédel zvečer moj ljubeznivi spremljevalec. Prav hvaležen sem mu bil za to. Čul sem namreč prvič pristno jugoslovansko narodno petje. Štirje Ercegovci so neprenehoma mučili svoja godala, še bolj pa svoja grla, prepevajoč različne narodne pesmi. Gospod narednik, ki je že često čul ono popevanje, naveličal se je kmalu ter me silil, da zapustiva vrt, a meni ni dalo oditi; prišel je dečko vsaj trikrat s čepico po „bakšiš“, predno sem se ločil. Pričujoči so bili večinoma Turki, a videl si tudi dosti civilne gospôde.

Kakor Sarajevo tako je tudi Mostar močno utrjen. Po vseh višinah štrlé iz malih trdnjavic

žrela bronastih topov. Bog daj, da ne bi kmalu dajala groznih znamenj za krvavo plesanje z neprijateljem.

Poslovil sem se zvečer od postrežnega gospoda narednika; njegovo res odkritosrčno ljubeznivost sem pozneje občudoval tudi v domovini. Pozno že sem legel k počitku, da vstanem zjutraj zgodaj ter se popeljem z vlakom proti Metkoviću. Spati nisem mogel, ker je bila vročina neznosna. Rad bi bil odprl okna, a bal sem se ljutih komarjev. Imel pa sem tako priliko več misliti in res sem sanjaril, kako lepo prihodnost ima še Mostar pod avstrijskim žezlom. Dobil je krasne nove ulice, po lepih cestah zvezo z Ljubiškim in Nevesinjem, po železnici pa z morjem in čez Ivan-planine s Sarajevom in dalje z mogočno našo državo.

Polja sicer nima veliko njegova okolica, a to je tem bujnejše, tem rodovitnejše. Bog daj, da se le domače roke poprimejo dela, njihovi pridelki se bodo vrlo pečavali po širnem svetu!

O polu šesti uri zjutraj me je potegnil vlak s kolodvora mostarskega. Vozé se mimo mesta sem videl, kako zna Mostarčan izrabljati vodo. Napeljana je po rovih v vrtove, a razven tega so jo sluge jako pridno polivali med cvetje. Rast je todi bujna, dejal bi razkošna. Smokve, oljke, prekrasno veliko grozdje je bilo v toliki množini, da so je rastline nosile težko. Zlasti pa je južno od Mostara po jako rodovitnem Radopolju velike množine dobrega „duhana“ hercegovskega. Prav prijeten pogled daje vonjajoče njegovo cvetje. Hlapon hiti od začetka po ozki dolini na desnem bregu med Neretvo in visokim Humom; kmalu pa se dolina razprostire v široko polje, ki pa je tem manj rodovitno, čim bolj se odmikamo Mostarju; vendar mislim, da je temu vzrok bolj zanemarjanje nego tla. Po kratki vožnji smo pri Blagaju. Dandanes je to mal, a zgodovinsko imeniten kraj, nad katerim se vzdiga romantična razvalina Štjepan-grad. Nekdaj je bila tu stolica humskih hercegov. Zadnji je bil nesrečni Štjepan Kosača. Podrtina je pač žalosten spomin domače verske in politične nesloge; tužno zre sedaj na borne kočé, ki se dandanes zovejo Blagaj. Celó narodne pripovedke razlagajo, kako je prišla nesloga v same družinske sloje takrat, ko je bilo sloge najbolj potreba. Da bi bila bodočnost veselejša! Čul sem tudi, da so iz Blagaja prišli naši grofi Blagaji, da so se baje

kot vrli katoličani pri turškem navalu umaknili na Kranjsko. Je-li temu res tako ali ne, ne morem določiti.

Blizu je romantični izvor reke Bune. Mnogo so mi pravili o njej; moj znanec me je silil, naj ostanem še jeden dan v Mostaru, da ga porabim za izlet do Blagaja in Bune, češ, kdor je bil v Mostaru, pa ni videl Bune, podoben je potniku, ki je bil v Egiptu, pa ni videl piramid.

Vendar nisem ga mogel slušati, in ker sam nisem imel prilike videti te znamenitosti, zapišem le, kar sem zvedel od svojega prijatelja.

Mogočen šum ti naznanja njen izvir. Mimo mlinov in bujnih vrtov se pride do mogočne odprtine v dnu visoke pečine, iz katere bruha voda s tako množino, da je précej do 20m široka in 2m globoka. Nad njo kipi visoko proti nebu skalnata gora z mogočnimi razvalinami. Bistra, mrzla reka, pripravno bivališče vkusnim postrvam, veseli se le malo časa belega dné; po polurnem toku jo vsprejme v svoje naročje močnejša Neretva, prav nasproti postaji istega imena. Tu namreč se reka razširi nad 200m ter se v neštevilnih curkih čez skalnati rob meče v Neretvo, katera jo s svojim imenom dalje drvi v Jadransko morje.

Pri zadnji postaji se gore zopet približajo Neretvi. Po ozki, a prav prijetni in rodovitni dolini hitiva mimo različnih postaj, med katerimi omenjam samo Dretelj, postajalnico za nasproti ležeče mesto Počitelj, ki se visoko vzdiga na desnem bregu. Veliki, mogočni grad krasi dražestno ležeče mestece, ki je bilo do l. 1850. znano gnezdo drznim roparjem, kateri so imeli v strahu okolico daleč na okrog.

Tobačnih nasadov je po vsej dolini prav mnogo; videti je, da jo skrbno obdelujejo; Hercegovci poznajo svojo drago rastlino. Sicer je vlada vzela tobak v svojo upravo, a plačuje pridelovalcem dobro in jim popušča tudi nekoliko te rastline v lastno porabo. S to premembo gotovo niso domačini ničesar izgubili.

Drknila sva mimo postaje Gabela, nad katero se na desno vzdiga 68m visoka Stara Gabela zgrajena nekđaj od Benečanov. Sedaj šineva še skozi predor — in stopila sva na dalmatinska tla.

(Dalje.)

Potovanje križem jutrove dežele.

(Piše dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Kakor je lilo celi dan, tako je deževalo tudi po noči. V hudi temi in v deževju sta hitela kar naprej, da bi bila čim najpreje daleč od teh ljudij. Poti nista iskala in izbirala; zato ni čudno, da sta naposled začutila pod nogami močvirna tla in da se jima je jelo globoko udirati. Vendar se nista kmalu obrnila na drugo stran, češ, polagoma že prebredava te blatne luže. A ni šlo tako urno; tla so bila hudo premočena od dolgega deževja, morda že itak vlažna. Zato je spoznal Pajer, da ne smeta naprej, ako nečeta popolnoma zabresti v močvirje, iz katerega bi ne mogla več nazaj. A kam bi šla? Naravnost nazaj in pa v temi jima gledé na prestano nevarnost ni kazalo, torej najbolje, da počakata tukaj do dné in potem kreneta, kamor koli že. Pa tudi v blatu stati skoro do kolen ni igrača, zlasti, ker so noge lezle vedno bolj v tla. Tu šine našemu junaku v glavo, da bi legel na hrbet, češ, tako ostane vsaj na površini in se ne bo pogrezal globlje. Res storita tako in si naredita v blatu pod milim nebom posteljo, kolikor se je dalo. Treba je bilo prenašati dež od zgoraj in mokroto od spodaj, vendar sta bila vesela, da sta vsaj živa. Dobro zanja je bilo to, da ni bilo hudo mrzlo, ker sicer bi s take postelje pač ne bila odnesla zdrave kože.

Zjutraj proti peti uri se je po malem zdanilo; dež je bil ponehal, nebo je bilo svetleje. Popotnika se postavita na noge in spoznata, da je vsekako treba mahniti nazaj proti selu, ako nečeta obtičati v vodi. Hotela sta biti previdnejša, da ju ne bi zapazili Beduvini. Gazila sta četrť ure blato, potem pa prišla na trdnejša tla. Sela sta se ognila toliko, da ju niso slišali in ovohali psi. Da bi pa hodil varneje in tudi tekel, ko bi bilo treba, vrgel je Pajer od sebe vse težke stvari, celo črevlje. Tako sta polagoma — v kakih treh urah — prišla na pravo pot in še vedno s strahom gledala na selo, kdaj bi se prikazal kak Beduvin. Ni bilo nikogar. Šla sta naprej, hodila še dobre štiri ure in ob desetih dospela do frančiškanskega samostana v Ramli. Bila sta premočena, umazana, res — prava beguna.

Samostan je na južni strani ceste in bolj na zapadno stran mesta. Ker je dosti nevarno v teh krajih, obzidana sta samostan in cerkev z močnim zidovjem. Trdna vrata vodijo z male stranske ceste na dvorišče. Pajer pozvoni in kmalu jima pride nekdo odpirat. Prikaže se

kodrasta, črna zamorčeva glava. (Še dandanes imajo zamorca za postrežbo.) A urno se zopet skrije in vrata se zapró. Zamorec je seveda mislil, da sta popotnika dva navadna potepuha. Toda v sili se človek ne dá tako naglo odgnati; Pajer vleče za vrv in zvoni, kakor bi gorelo. Močno zvonjenje privabi nekega samostanskega brata da pride k vratom in pogleda, kaj je neki zunaj. Ko ju tedaj vpraša, česa želita, pove mu Pajer po laško, da se jima je pripetila huda nesreča na poti in da sta le po sreči ušla smrti. Brat se ju sedaj usmili in ju sprejme v gostišče. Tu je bilo treba seveda mokro obleko sleči; dobila sta za silo oblačila in potem sedla, da se okrepčata po mrazu in lakoti. Brat jima je prav dobro postregel in z zanimanjem poslušal zgodbo njiju potovanja. Ko je slišal, kaj so počeli ž njima v onem selu, pové, da so tam pred nedavnim časom ubili tri Nemce in potem njihove glave poslali v samostan. Bili so tedaj mohamedanci, kakor smo že omenili, grozno razsrjeni na kristijane in so počenjali ž njimi največje grozovitosti. Tako sta bila popotnika rešena hude nevarnosti. Kako sta bila hvaležna, da se je izteklo tako srečno, ni nam treba šele praviti.

Ker Pajer ni imel črevljev za na pot, gre v mestece, da bi tam kupil vsaj jutrovske ali arabske opanke. Tu si ogledata s tovarišem tudi hiše in pa okolico. Posebnega nima Ramla nič, niti lepote niti nesnage, vsaj sredi mesta ne. Zunaj mesta pa so ju napadli gobavi, ki ne smejo biti med ljudmi, in so kričali: „Ja havádža, bakšiš, bakšiš, ana muskín“, t. j. o gospod, darú, darú, jaz sem revež. Tako sta imela priliko iznebiti se malega turškega denarja.

Ko sta se tisti dan do dobrega pokrepčala in tudi posušila obleko, odrineta drugi dan, da bi nadaljevala pot do Jafe. Bilo jima je lože pri srcu, vreme je bilo ugodno in tako se kmalu ustavita ob mali kavarni poleg ceste. Tam postrežejo v kavarnah s kavo in tudi s tobakom. Toda ne dadó smodk, tudi ne take pipe, kakoršno rabijo pri nas, marveč tako imenovani „nargilé“. To je posebna priprava, v kateri gré tobakov dim skozi vodo in potem šele po cevi v usta. Vrh velike steklenice namreč je prava pipa, kamor pride nekoliko zmočen tobak in oglje. Iz pipe sega medena cev v steklenico in vodo. Kadilčeva cev pa se začinja v prostoru vrh vode. Če potegneš sapo, gre ob jednom tobakov dim v vodo in iz vode pride

v prostor nad vodo in od tukaj ne samo v usta kadilcu, ampak celo v pluča, zakaj pravi arabski kadilec potegne oni dim prav v pluča in od tod puhne dragoceno vonjavo nazaj. Kaj devajo še v tobak vmes in kako se vpijanijo, o tem bomo slišali ob drugi priliki. Našima znanecema se je zdelo prav prijetno v takem jutrovskega uživanju. Toda ni trajalo dolgo. Bodisi nalašč ali po nesreči: neki Arabec, ki je stal poleg sedečega Pajerjevega tovariša, zlije nanj svojo črno kavo. Mož hude krvi in ogerskega ponosa se razsrđi nad tem neizrekljivo. Zgrabi stole in jih razmeče sem in tje, vmes prekolne ničvredne Arabce. Dobro, da ga niso razumeli domačini in da je bil gospodar kavarnar arabski kristijan. Huda bi jima predla med razburjenimi ljudmi. Pajer se je bil že naučil, katero mazilo ozdravi vse rane domačinom, namreč bakšiš. To zdravilo je pomagalo tudi tukaj, potolažilo jezo domačinov in jima pridobilo prijazen odhod iz kavarne.

Sedaj sta zopet mirno potovala do Jafe. Popotniki v sveti deželi se najrajši oglašajo v kakem gostišču, kakoršno imajo dandanes v Jafi Francozi, Rusi in sploh katoličani. Katoliški romar in tudi nekatoliški dobi v frančiškanskem samostanu, česar potrebuje: hrane in prenočišča. Tudi Pajer je krenil tje; poznali so ga že od prejšnjega potovanja v Jeruzalem in sprejeli, ker je pokazal romarski list. Ni se mu godilo slabo pod gostoljubno frančiškansko streho. Za drugi dan sta bila namenjena, da odpotujeta s parnikom proti Aleksandriji. Toda v Jafo ali iz Jafe se ne pride vselej tako, kakor bi si kdo želel. Tudi sedaj je bilo jako viharno, kakor je večinoma po zimi. Prišel je sicer mimo Lloydov (avstrijski) parobrod, ki je vozil proti Aleksandriji, a ustaviti se mu ni kazalo, ker čolni niso mogli zaradi bližnjih pečin iz Jafe do njega. Potnika sta morala ostati še tri dni in čakati drugega parobroda. Ta čas je porabil Pajer za to, da si je ogledal natančneje Jafo in njeno lepo okolico. Ob tej priliki je videl tudi — kakor piše sam o sebi — mohamedanski pogreb. Videl je veliko množico z zastavami. Nesli so mrliča. Na nosilnici je ležalo truplo v odprti rakvi, zavito v platnena zagrinjala. Spredej so šle jokajoče žene v črnih oblačilih, zadaj pa drugi ljudje, seveda prijatelji in znanci pokojnikovi. Da bi opazoval vse bolje, želel je Pajer pridružiti se pogrebcem, toda bal se je, da bi mu kot kristijanu ne branili ali celó kaj naredili. Zato je hitel na mohamedansko pokopališče, ki je pred mestom, in počakal tamkaj, spoštljivo držeč klobuk v roki. Zdi se pa Arabcem jako velika čast, če se njihovem mrliču ali njim samim odkrije kristijan. Ko stoji naš znanec spoštljivo na tem

mestu, zagleda ga varih pokopališča, bil je zamorec, in pristopi, rekoč: „Ali ne veš, da ne smeš biti tukaj, ker si nevernik?“ A Pajer si je znal pomagati v takih zadregah, tudi če je bilo treba z nekoliko lažjo ali zvijačo. „Sin prerokov“, odgovori mu, „nikar ne misli, da jaz ne spoštujem tvoje vere. Pusti me, da potočim solzo za tega mladeniča, ki ga bode te zagrebli sedaj-le.“ In pustil ga je zamorec, da je stopil prav blizu jame. Vzeli so mrliča iz rakve in na pol sedečega položili v grob. Tudi Pajer je pobral nekoliko peska in ga vrgel, kakor drugi, na mrliča. Celó jokal je, ker ga je ganila žalost pogrebcev, zlasti matere, ki je tukaj pokopala mladeniča, svojega sina. Jokala in tožila je neizmerno: v arabskem jeziku je ihté pripovedovala, kako je bil sin njeno jedino upanje, njena sreča. Sedaj pa ji je vzeto vse. In zajokala je glasno in ni se dala utolažiti. Ko je videl imam, t. j. mohamedanski verski služabnik, da joka tudi Pajer, pristopil je in ga vprašal, zakaj joka, saj je ptujec in drugoverec. Odgovori mu Pajer: „Zakaj bi ne jokal, saj smo vsi sad božji.“ Imamu se je pa to zdelo jako dobro, in pohvalil ga je in mu rekel: „Allah versen, enta radžel tajib“ (Bog ti povrni, ti si dober človek). Pogrebci so jeli odhajati, okrog groba pa so sedle jokajoče žene in plakale za pokojnikom. Opevale so njegovo življenje in tugovale zaradi smrti. Pajer se je ločil od pokopališča, ko si je napasel radovednost, šel skozi bazar, kjer si je nakupil nekaj spominkov, in se vrnil v samostan.

Naslednjo noč je prišla ladija mimo Jafe, namenjena v Aleksandrijo. Na vse zgodaj, bilo je ob štirih zjutraj, napravi se naš znanec na pot. Njegov tovariš Oger ga je čakal pred samostanskimi vrati, da bi se prepeljala skupaj na ladijo. Ko se prikažeta zunaj, takoj ju obsujejo čolnarji, da bi ju vozili; zgrabijo malo prtljago in jo odnesejo s seboj. Ko pridejo do straže, ki pregleduje blago, hotel je uradnik vse premetati in raztresti, dokler ga ni pomiril vsemogočni bakšiš. A sedaj je bila težava s čolnarji. Morje je bilo hudo in se je zaganjalo ob skalovje, čolnarji so zahtevali obilno plačilo za vožnjo, ki res ni bila prijetno delo. Po dolgem prepiru se pogodé za jeden ‚mežidije‘, t. j. turški denar, vreden za dva naša goldinarja. Oba potnika sedeta v čoln, šest čolnarjev pa prime za vesla, in čoln zdrkne po razburkanih valovih, dvigajoč se v višavo in zopet padajoč v globino, in preplava srečno najnevarnejše mesto med dvema skalama in raznimi škrbinami. Od veselja so zapeli veslarji, ko so bili na prostem in varnem morju in se bližali parniku. Od veselja pa je zapel tudi Pajer, da je zopet srečno prebil hudo nevarnost in da mu ni bilo treba čakati

mного dnij drugega parnika. Dal je prvemu vodniku čolna, Ali-ju po imenu, še posebno plačilo. Ali je bil tisti čolnar, ki je pozneje v smrtni nevarnosti spremil in vozil našega presvetlega cesarja, ko je obiskal sveto deželo. Dandanes je načelnik Jafske ladijestaje.

Vožnja do Aleksandrije je bila brez nesreče, če tudi težavna in sitna zaradi slabega vremena. Sopotniki so imeli hudo morsko bolezen, Pajer pa je igral s harmoniko, katero mu je dal dalmatinski kapetan, in peval slovenske pesmi.

Pred Aleksandrijo se pripelje v čolnu na ladijo tako imenovani pilot, t. j. vodnik, ki vodi ladijo v ladijestajo mimo nevarnih krajev, kateri so pred mestom. Ko pride ladija blizu brega, obsujejo jo Arabci, da bi prepeljali potnike ali jim odnesli prtljago, kakor so že čitali naši dragi čitatelji.

Iz Aleksandrije se je peljal Pajer kmalu še v Kájiro in tam je dobil tudi domačo jutrovsko obleko, v kateri se je dal vpodobiti s fotografijo.

(Dalje.)

Razne stvari.

Naše slike.

Na nizozemskem morskem obrežju. Naša podoba je posneta po sliki Ivana van Goyen-a.

Ne kaže nam natančno zadete nizozemske pokrajine, ampak splošni značaj lepote nizozemske: morje ali globok zaliv, nizko obrežje, mlin na veter, resnobne, temne, deloma visoke stavbe, a nizko drevje. Vse to je združil naš umetnik in podal prijetno sliko.

— Škofja Loka. Sicer pozna malokdo Loko s te strani, odkoder je povzeta naša slika, vendar se nam kaže tukaj prav ugodno, ker se vidi cela in zlasti dobro še puštalska graščina. Vidi se pa tako s Kalvarije, s prijaznega griča nad Loko. Na desni in sprednji strani vidiš, kako se stekata obe Sori, zadaj pa vidiš starološko cerkev. — Bosanske noše. Slika nam kaže v zgornjem delu bosansko katoliško ženo z dežele, v spodnjem pa bosansko katoliško deklico iz mesta. Razlika v nošah pač ni velika. —

Mostar. Ta slika nam kaže Mostar, kakoršen je bil v prejšnjem času; dandanes se je povzdignilo v mestu nekaj novih lepih in velikih stavb. A splošno lice mesta se vendar-le vidi tudi na naši podobici. — „Kupite jabolka!“ Prijazni kimovec nam ljubeznivo kima s svojimi darovi. Tudi naš dečko bi nas rad osrečil s svojim sadjem, seveda za majhno plačilo, katero mu pač vsak kupovalec privošči z dobrim srcem.

„Kupite jabolka!“

Uporaba elektrike. Našim Ločanom razsvetljuje temne noči elektrika. Prav ponosni so neki zaradi tega. No, to ni nič v primeri z ameriškim mestom Gothenburgom.

To mesto je v pokrajini Nebraska. Prebivalci njegovi so izkopali velikanski vodotok in napeljali vanj vodo iz reke Severne Platte. Ta voda ima 400.000 konjskih močij in provzroča toliko elektrike, da razsvetljuje celo mesto, greje sobe, goni stroje v tvornicah, vozne stole in vlake. Res čudno: v tem neznatnem mestecu severne Amerike ne rabijo niti drv, niti premoga, ampak kuhajo in pečejo vse z elektriko.

Umetno frčanje. Izmed vseh dosedanjih poskusov, kako bi se dalo umetno lahko gibati se v zraku, kakor se gibljejo ptiči, obnesel se je najbolje trud nekega Otona Lilienthala. O njegovih uspehih je poročal lani v učeni družbi sam du Bois-Reymond, pač zanesljiv porok. — Lilienthalovi

uspehi so znameniti zato, ker ni ravnal slepo ali „tje v en dan“, ampak je natanko preiskoval, na kakšen način in s katerimi pomočki se vzdržujejo in premikajo ptiči v zraku. Pokazalo se je, da je za frčanje treba: primerno vzbočenih perutih, dovolj močnega vetra in pa vaje. Lilienthal se je dvignil v vetru do 30 m v višavo; v daljavo pa je prefrčal blizu 500 m. V zraku se je v takih poskusih obdržal okoli jedne minute.

Na nizozemskem morskem obrežju.

Dušeslovna pisma.

VII. Pismo.

(Konec.)

Da se lože pomeniva o tej stvari, treba ločiti ljubezen. Sami pač veste, da ne ljubimo vedno jednako, pa tudi ne vedno iz istega nagiba. Včasih namreč ljubimo kako stvar zato, ker nam je v prid, ali ker je potrebujemo, ali ker nas razveseljuje. Jednako utegnemo ljubiti tudi kako osebo le zato, ker nam je v prid, ali je potrebujemo, ali nam dela veselje. V takem slučaju ljubimo zaradi sebe; lahko rečemo, da ljubimo prav za prav sami sebe. Zakaj ni nam mari, kako je bližnjiku, ali dobro ali ne, ampak le to nam je mari, da je nam ugodno. Gospodar ljubi hlapca, dokler mu streže in opravlja natančno vsako delo. Ko pa oboli hlapec, poneha prav rada ljubezen gospodarjeva, in kmalu ga dá od hiše. Taka ljubezen je sebična in zato jo lahko imenujemo z drugo, ptujo besedo: egoizem.

Druga vrsta ljubezni je pa tista, s katero ne ljubimo bližnjika zaradi sebe, ampak zaradi njega samega. Ni nam mari, imamo-li kaj dobička od prijatelja, ali ne, samo to želimo, da bi bil srečen in zadovoljen. V ta namen pa tudi radi kaj storimo in celó žrtvujemo, ali pa prenašamo težave, ako je treba. Samo jedno plačilo imamo po taki ljubezni: da smo veseli, kadar se dobro godi prijatelju. Tisto veselje pa še bolj potrdi in okrepi našo ljubezen. Taka ljubezen je nesebična ljubezen, ali je, — kakor govore nekateri novejši modroslovci — altruizem (iz latinskega alter, drug). — Staro dušeslovje ali pravoslovje pozna dobro ti dve vrsti.¹⁾ Prvo ljubezen je imenovalo „ljubezen poželenja“, zakaj v tej ljubezni si želimo dobrote sami sebi. Drugo ljubezen pa je nazivalo „ljubezen prijateljstva“, zakaj pravo prijateljstvo je tam, kjer ne pričakuje prijatelj od prijatelja nobenega dobička. Po domače smemo drugo ljubezen imenovati pravo in čisto ljubezen, prvo pa nepopolno ljubezen. Ljubezen utegne biti tudi bolj ali manj močna, toda v tem oziru ni nikakor toliko razločka, kakor če se oziramo na nagib. Čim boljši je nagib, zaradi katerega ljubimo, tem boljša je ljubezen; čim slabši je nagib, tem slabša je ljubezen. To vé vsak človek ali vsaj čuti, četudi je neuk ali preprost. Vsakdo loči, kaj delamo iz sebičnosti, in kaj iz čiste,

prijateljske ljubezni. In kakor jo na ta način vsakdo razločuje, tako jo tudi na ta način ceni ali spoštuje.

Cenjeni gospod! O teh stvareh izvestno ne dvomite, ker nam tako pravi vsakdanja izkušnja in ker vsi ljudje tako sodijo in tudi delajo. Potemtakem smem brez premisleka ta nauk ali to razločevanje porabiti za svoj namen. Ker je ljubezen tako uspešna in močna, da si ž njo lahko pridobimo srca drugih ljudij, vprašajva se, katera ljubezen je taka: ali prva ali druga? Pomišljati ni treba, marveč kar reciva: druga, nesebična, čista in lepa ljubezen; le taka ljubezen vzbudi ljubezen tudi pri drugih. Takó nama je sedaj jasno, da treba nesebično in resnično ljubiti, če hočemo biti vredni zaupanja in ljubezni svojega bližnjika.

Pa tudi to nama še ni dovolj; one čiste ljubezni ne poznava še zadosti. Sicer bi morda kdo ugovarjal, da pravo ljubezen pozna vsakdo: a reči treba — žal —, da ni nikakor res, da bi ljudje kar po slepem nagonu poznali, ali celó imeli pravo ljubezen.

Tedaj ljubim bližnjika prav prijateljsko, kadar mu želim in storim to, kar je zanj res dobro ali kar mu je v pravo srečo. Nikakor ni mójemu prijatelju vselej v prid ravno to, kar mu sam želim, marveč najprej moram spoznati, kaj mu je v resnično srečo, in potem mu želeti ali storiti, če ga zares ljubim. Ko bi n. pr. oče rekel sinu: „Ljubim te iz srca, zato hočem, da ideš v isti stan, v katerem sem tudi jaz“, ne bila bi nikakor prava ljubezen, marveč sila, če namreč sin nima veselja za stan očetov. Ljubezen očetova bi morala sinu izbrati tisti stan, v katerem se sin osreči najlože in najgotoveje. Pa tudi tedaj ne bi imel oče prave ljubezni do sina, če bi mu nepremišljeno vse dovolil in storil, česar si želi: dajal bi mu denarja za zapravljanje, hvalil bi njegove napake in razvade, da, celó sam sebi bi pritraval potrebnih rečij in dajal sinu. Ne, taka ljubezen bi bila nesrečno slepo nagnjenje, nikakor pa ne plemenita človeška ljubezen.

Le tista ljubezen je prava in čista prijateljska ljubezen, ki namerja pravo srečo, ki želi in stori to, kar je v resnici dobro in koristno.

Lahko umevate, da ne bi tudi Vi nikomur povračevali kakoršne koli ljubezni (n. pr. slepo ljubezen, ki sili v Vas brez namena, brez preudarka), ampak samo tako, ki Vam je v srečo. Zato vzbudi prijateljsko ljubezen v Vas le tista ljubezen, ki je ne samo nesebična, ampak tudi

¹⁾ Veščak vé, da smo to razdelitev razložili po svojem namenu.

urna, pametna, premišljena. Taki ljubezni lahko zaupamo in ji izročimo celó sami sebe.

Táko nad vse popolno in čisto ljubezen ima do nas samo Bog, ker samo on pozna popolnoma našo pravo srečo in jo tudi hoče, zato je naša največja modrost ta, da se z ljubeznijo in pokorno uklonimo njegovim sklepom in naredbam. Ljudje pa imamo le nepopolno ljubezen, ker nikdar ne vemo jasno in vsestransko, kaj je komu v srečo; tudi nam je težko koga ljubiti tako, da ne bi bilo poleg prijateljske nekoliko sebične ljubezni.

Veledenjeni gospod! Sedaj Vam odgovarjam že natančneje in Vam pravim: Da, z ljubeznijo si pridobivamo nasprotnika in v obče vsakega človeka, zakaj ta pomoček je ne samo najmočnejši, ampak tudi najlepši in najplemenitejši; ljubezen, kakoršno sva spoznala, je najblažje čustvo v našem srcu in je ona vez, ki nas veže z drugimi ljudmi v čudovito jednoto. Le iz dobrega, bolje, le iz popolnega srca izhaja taka ljubezen, zato pa vzbuja v drugih srcih — dejal bi — jek ali odmev, in stori, da tudi nas nesebično ljubi oni, kogar mi ljubimo. Nesebična ljubezen vzbuja ljubezen. Kaj hočemo pa drugega, kadar si želimo pridobiti nasprotnika, kakor da nam odgovori njegovo srce in nam ponudi ali podari jednako ljubezen!

Ali more imeti slab človek tako ljubezen? Ne; zakaj če je slab ali malovreden, je sebičen; sebičnež pa niti ne more imeti take čiste ljubezni. Če mi zatrjuje neznačajen ali sebičen ali nezvest človek, da me ljubi, ne verjamem mu.

Ako bi pa le spoznal, da ima res čisto in pravo ljubezen, da me ljubi človek, katerega sem imel doslej za slabega, potem moram popraviti svojo misel in reči, da je človek dober in pošten. Kjer je prava ljubezen, tam je dobro srce, in kdor ima dobro srce, je dober človek.

Nima pa vsak dober in pošten človek tudi prave ljubezni. O takem pravimo, da je dober in pošten sam zase, da pa ni za ljudi, ker se zanje ne briga. Tak človek ne stori svojemu bližnjiku nič zlega in nič žalega, a tudi nič dobrega ali koristnega. Tak utegne biti marsikak učenjak, ki ljubi morda svoje knjige, a pozabi družbe, v kateri živi, pozabi človeka, za katerega naj bi delal. Tak človek je nekako mrtev, ker nima ljubezni; ljubezen je pa življenje naše duše. Takemu ne more nihče zaupati, nihče nima zanj ljubezni.

Še nekaj! Treba nam je vedeti, kako se pozna prava ljubezen in s kakim znakom se loči od neprave. No, na to lahko rečem, da je srce skoro vsakega človeka dovolj rahlo in občutno, da loči pravo ljubezen našega bližnjika od neprave. Vendar povem vsaj to-le: Prava ali

čista ljubezen kaže vsestransko, v vsakem delu, tudi v vsaki besedi svojo plemenitost. Vseskozi kaže, da se ne ozira nase, da je pozabila sama sebe, da ne želi sebi ničesar od prijatelja (izvzemši njegovo ljubezen), pač pa hoče vse storiti in dati bližnjiku. Zato je taka ljubezen vsaj večinoma mila; četudi trdna in nepremagljiva, je krotka, blaga, potrpežljiva, prizanaša. Ob jednom pa je močna, prepričevalna, zmagovita; zakaj premaga vse, nje pa ne premaga nič. Pa kaj bi Vam pravil s slabimi besedami! Veliki apostol narodov je po navdihnjenju božjem tako opisal to ljubezen: „Ljubezen je potrpežljiva, je dobrotljiva; ljubezen ni nevoščljiva, ne ravna napačno, ne napihuje se; ni časti lakomna, ne išče svojega, ne dá se razdražiti, ne misli hudega; ne veseli se krivice, veseli se pa resnice; vse pretrpi, vse veruje, vse upa, vse prenese. Ljubezen nikoli ne mine, ako bodo tudi prerokovanja minula in jeziki jenjali in učenost prešla.“ (I. Kor. 13, 4—8.)

Da, taka je ona ljubezen, katero mislim, in rad Vam priznavam, da sem se učil od svetega Pavla te ljubezni, če tudi sem modroval po poti posvetne modrosti.

Ne, veledenjeni gospod, sedaj nisem več nezaupen proti Vam in ne hudujem se: celó vesel sem, da ste mi ponudili priliko za tak razgovor, v katerem sem Vam lahko naravnost razložil svojo misel.

In sedaj Vam ne rečem samo: veledenjeni, marveč: veledragi in preljubi mi gospod! Ni dovolj, da sva kot dušeslovca samo spoznala to ljubezen, sedaj je treba, da jo tudi imava, da jo kaževa, po nji tudi delava. Naj se torej razplameni v naju ona božja iskrica v velikanski ogenj, ki naj sega do nebes, da ljubiva Boga nad vse, in da ljubiva potem človeka v Bogu. Svojega sobrata hočeva ljubiti nepremagljivo in čisto, da bova objela z ljubeznijo vse človeštvo in v tem najprej one, ki so nam domači po krvi, veri, rodu, jeziku, svoje rojake, svoj dom, svoj narod. Ljubiva in ne dajva se premagati ne z zaničevanjem, ne s krivico, ne s surovostjo, ne — saj je močna kakor smrt — dejal bi: do smrti — ljubezen. Samo smrt — ne, niti smrt je ne premaga.

Preljubi gospod, za jedno pismo je dovolj. Verjamite, da je težko o takem vprašanju, ki se tako tesno tiče srca, govoriti jedino le z razumom. Zato ne zamerite, da se je oglasilo tudi srce, hoteč Vam pokazati svoje teženje. Iz srca Vam kličem: Zdravi, zdravi!

Vaš

Modroljub.

